

İDARİ YARGIDA “TEK DİLEKÇE İLE DAVA AÇMA” (KARŞILAŞTIRMALI HUKUKİ ANALİZ)

*Doç.Dr. Oğuz SANCAKDAR**

GİRİŞ

Eksik idari rejimin uygulandığı Anglo-Sakson sisteminden farklı olarak, Kara Avrupa’sı ve özellikle Fransa örneğinden esinlenerek idari rejimi kabul eden Türk İdari Yargı sisteminde; re’sen (kendiliğinden) araştırma ilkesi¹, adil yargılanma ilkesi, yazılılık ilkesi, iddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı, usulü müktesep haklara saygı ilkesi, talepten fazlasına hükmedilmesi gibi ilkeler hakimdir. İdari yargıda, her idari işlem aleyhine ayrı ayrı dava açılması kuraldır (İdari Yargılama Usûlü Kanunu (İYUK) md.5/1, (cümle) c.1, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu (AYİM) md.38). Ancak zaman, emek ve masraf kaybını önleme, yargılama sürecini kısaltma ve basitleştirme, müteaddit davaların bir arada çözümünü mümkün kılma (kısaca usul ekonomisi) amacıyla, idari yargıda tek dilekçe ile dava açılabilmesine imkan tanınmıştır. Böylelikle aynı yargısal işlemler (bilirkişi, keşif incelemesi gibi) birlikte yapıldığından yargılamada hız ve kolaylık sağlanarak hukuk devleti ilkesi² ve bu ilkele mündemiç “adil yargılanma hakkı” (AY md.36/1) korunmakta, yargılama giderlerinden idarece tasarruf edilmekte,

* DEÜ Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, e-posta: oguz.sancakdar@deu.edu.tr

¹ İdari yargıya hakim bu ilke, Fransız İdari Yargılama Hukukunda kökenini idari usul (procédure administrative) geçmişinden almıştır. Yargılamayı taraflardan ziyade hakim yönetmekte ve yönlendirmekte olup, adli yargıdan farklı olarak taraflarca hazırlama ilkesi geçerli değildir. **Chapus** Réne, Droit du contentieux administratif, 6é., Paris 1996, sh. 676; **Debbasch** Charles/**Ricci** Jean-Claude, Contentieux administratif, 6é., Paris 1994, sh. 15 vd.

² L’État de droit, Mélanges et l’honneur de Guy Braibant, Paris 1996; **Maillet** Jean-Marc, La théorie administrativiste des principes généraux du droit, Continuité et Modernité, Paris 2003.

davacı yönüyle de birden fazla dava harcı ödeme külfeti kalkabilmektedir. Böylelikle birbiriyle çelişik yargı kararları verilmesinin önlenmesi de mümkün hale gelmektedir.

Tek dilekçe ile dava açma esasen “dava arkadaşlığı” (veya kimi tartışmalarda “dava ortaklığı”) kavramının uygulama şekillerinden birisidir. Ancak dava arkadaşlığı (davacı tarafta aktif dava arkadaşlığı veya davalı tarafta pasif dava arkadaşlığı) sadece “tek dilekçe ile dava açma”da değil, bağlantı sebebiyle davaların birleştirilmesinde de uygulama alanı bulabilir.

Alman İdari Yargılama Usulü Kanununda (Verwaltungsgerichtsordnung (VwGO³)) bu müessese, “Streitgenossenschaft” kavramı ile ifade edilmiştir (§64). Alman yasa koyucu bu hükümde, hukuk muhakemeleri usulüne (ZPO) yollama yapmıştır. Ülkemizde aynı dilekçe ile dava açmada HMUK’un uygulanacağına dair bir hükme yer verilmemiş (İYUK md.31), konu İYUK’ta açıkça düzenlenmek suretiyle Alman Sisteminden farklı bir tutum sergilenmiştir.

Fransız İdari Yargılama Usulünde (Contentieux administratif), ortak başvuru usulü (Régime des requête collectives), idari yargılama kodundan (Code de justice administrative⁴ (kısaca CJA, R. 411-1, 3 ve 412-1inci maddelerinden⁵) önce Fransız Danıştay’ının (Conseil d’Etat) içtihatlarıyla oluşturulmuş ve uzun zamandan beri korunmuştur. Bununla birlikte, kuralın “bir ihlal, bir başvuru, bir karar” olduğu da ifade edilmiştir⁶. Başvurucuların aynı konuda, aynı menfaat (même intérêt) ihlallerinin olması ve gerçek (réelle) bir ortaklığın varlığı aranmaktadır. Başvuran davacıların niteliği yönüyle bakıldığında, bir idari karar aynı statüye tâbi birden çok kişiye, aynı şekilde uygulanabiliyorsa, bu kişiler söz konusu karara karşı tek dilekçe ile

³ Verwaltungsgerichtsordnung/Verwaltungsverfahrensgesetz/Verwaltungskostengesetz/Verwaltungszustellungsgesetz/Verwaltungs-Vollstreckungsgesetz/Deutsches Richterrecht, 27. Auflage, München 2000, sh. 83. Anılan hüküm şöyledir: “§64 (Streitgenossenschaft) Die Vorschriften der §§59 bis 63 der Zivilprozessordnung über die Streitgenossenschaft sind entsprechend anzuwenden”; **Eyermann** Erich/**Fröhler** Ludwig, Verwaltungsgerichtsordnung, Kommentar, München 1980, sh. 502-503.

⁴ Bkz. <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070933&dateTexte=20080429>

⁵ **Deguergue** Maryse, Procédure administrative contentieuse, Paris 2003, sh. 164.

⁶ **Pacteau** Bernard, Contentieux administratif, Paris 1985, sh. 168-169.

dava açabilirler⁷. Fransız İdari Yargılama Hukuku’nda toplu başvuru şeklinde tek dilekçe ile dava açma sadece iptal davaları için öngörülmüştür⁸.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) EK 11 No’lu Protokol’de ise bireysel başvurunun kapsamı genişletilmek suretiyle⁹ bireyler yanında *tüzel kişiler, hükümet dışı örgütler* ile *birey topluluklarının* da başvuru yapması kabul edilmiştir (AİHS md.34).

Ülkemizde yasa koyucu idari yargıda tek dilekçe ile dava açma konusunu öncelikle iki ayrı durumu aynı maddede (İYUK md.5) düzenlemiştir. Bunlardan ilki; “aynı kişinin tek dilekçe ile birden çok işleme karşı dava açması” (İYUK md.5/1, c.2), diğeri ise “birden çok kişinin tek dilekçe ile dava açmasıdır” (İYUK md.5/2). Tek dilekçe ile iptal ve tam yargı davasının birlikte açılmasının ise farklı bir maddede (İYUK md.12) düzenlendiği görülmektedir. Bu noktada yasa koyucu “aynı dilekçe ile dava açılabilir halleri” İYUK md.5’in kenar başlığı (matlabı) olarak düzenlemekle birlikte, aynı dilekçe ile iptal ve tam yargı davası açma konusu sözkonusu hükümde değil, müstakil ve farklı bir maddede (İYUK md.12) düzenlenmek suretiyle anılan kenar başlıkla uyumsuz bir hukuki durum yaratmıştır. İYUK md.5’in idari işlem/eylem odaklı olması, İYUK md.12’nin ise dava türü odaklı olması bu sonucu değiştirmemektedir. Dolayısıyla aynı dilekçe ile dava açma konusunun bütüncül olarak tek bir maddede düzenlenmesi daha doğru gözükmektedir.

Diğer taraftan, İYUK md.5’de sözü edilen “dilekçe”nin “dava dilekçesi” olduğu anlaşılmalı birlikte, yine de tereddütleri önleme bakımından ibarenin “aynı dilekçe ile dava açılması” yerine “aynı dava dilekçesi ile dava açılması”

⁷ **Deguergue**, 165; **Auby Jean-Marie/Auby Jean-Bernard**, Institutions administratives, Organisation générale. Fontion publique. Contentieux administratif. Interventions de l’administration dans l’économie. Prix. Planification. Aménagement du territoire, 6e édition, Paris 1991, sh. 283.

⁸ **Auby Jean-Marie/Drago Roland**, Traité des recours en matière administrative, Paris 1992, sh. 630.

⁹ Bu konuda bkz. **Frowein Jochen/Peukert Wolfgang**, Europäische Menschenrechtskonvention, Kehl/Strassburg/Arlington 1994; **Pettiti Louis-Edmond/Decaux Emmanuel/Imbert Pierre-Henri**, La Convention européenne des droits de l’Homme, Commentaire article par article, Paris 1995; **Velu Jacques/Ergeç Rusen**, La convention européenne des droits de l’homme, Ed. Bruylant, Bruxelles 1990; **Tezcan Durmuş/Erdem Mustafa Ruhan/Sancakdar Oğuz**, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye’nin İnsan Hakları Sorunu, Ank 2004, sh. 108 vd.

olarak değiştirilmesinin daha doğru olacağı kanısındayız. Dolayısıyla dilekçe hakkının kullanılmasına dair hükümler burada dikkate alınmayacaktır.

Tek dilekçe ile dava açma koşullarının olup olmadığı idari yargı yerlerince re'sen incelenir (Re'sen Araştırma İlkesi¹⁰ (İYUK md.20/1)).

Tek dilekçe ile açılan dava dilekçesi ve ekleri İYUK'un "ilk incelemeye ilişkin hükümleri" (İYUK md.14/6)¹¹ dikkate alınarak¹² incelenir.

I. AYNI KİŞİNİN TEK DİLEKÇE ile BİRDEN ÇOK İŞLEME KARŞI DAVA AÇMASI

A. HÜKMÜN AÇIKLANMASI

Aralarında maddi veya hukuki bağılılık ya da sebep-sonuç ilişkisi bulunan birden fazla işleme karşı birlikte dava açılabilir (İYUK md.5/1, c.2)¹³. Hükümün başına, 4001 s. Kanunla getirilen düzenleme öncesi gibi "aynı şahsı ilgilendiren" ibaresinin eklenmesinin yerinde olacağı kanısındayız.

¹⁰ Aslan Zehredin, "Türk İdari Yargı Sisteminde Re'sen Araştırma İlkesi" İ.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 23-24 (Ekim 2000-Mart 2001); Yorgancıoğlu Erçetin, "Danıştay Yargılama Usulünde Re'sen İnceleme Yetkisi", İdare Hukuku ve İdari Yargı İle İlgili İncelemeler I, Danıştay Başkanlığı, Ank 1976, sh.218 vd.; Sunay Şenlen Süheylâ, İdari Yargılama Usulüne Hakim Olan İlkeler Karşısında İsbat ve Delil Hususları, İst 1997.

¹¹ İYUK md. 14/3-(g) bendinde; dilekçelerin 3. ve 5. maddelere uygun olup olmadıkları bakımından ilk incelemeye tabi tutulacağı açıklanmış, yasa'nın 15'inci maddesinin 1/d bendinde ise, 14'üncü maddenin 3/g bendinde yazılı halin varlığı halinde, otuz gün içinde 5'inci maddeye uygun şekilde düzenlenmek üzere dilekçenin reddine karar verilmesi gerekeceği düzenlenmiştir.

¹² İlk incelemeyi yapan hakim, dilekçede harç pulunun tam olup olmadığı, posta ücretinin tam olup olmadığına bakar. Yine sırasıyla; görev ve yetki bakımından kanuna aykırılık olup olmadığı, idari merci tecavüzü, ehliyet, idari davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gereken bir idari işlem, süre aşımı, husumet bakımından kanuna aykırılık olup olmadığı ile İYUK md.3 ve 5'e aykırılık olup olmadığını inceler. Ayrıca dilekçede duruşma istenip istenmediği ve yürütmenin durdurulması isteminin olup olmadığına da bakılır. Şayet ilk incelemede kanuna aykırılık görülmezse dilekçe tebliğe çıkarılır ve yürütmenin durdurulması istemi incelenir. İlk incelemede kanuna aykırılık görülürse bu konuda gerekçeli rapor hazırlanır ve mahkeme olarak bu yönde karar verilir.

¹³ Önceki düzenleme şöyle idi: "...Aralarında maddi ve hukuki yönden bağılılık varsa, aynı şahsı ilgilendiren birden fazla işlem aleyhine bir dilekçe ile de dava açılabilir".

Öze ilişkin bu koşullardan sadece birisinin gerçekleşmesi yeterli olup, hepsinin aynı anda ve bir arada bulunması zorunlu değildir. Diğer taraftan hükümde sadece idari işlemde söz edilmesine karşın, içtihatlar yoluyla söz konusu "idari işlem" deyiminin, idari davaya konu olabilen eylemleri de kapsadığı, ifade edilmiştir¹⁴. Bu durum idari eylemler bakımından yasada doğrudan veya dolaylı, açık veya örtülü(zımnî) bir yasaklama olmadığı ve İdare Hukukunun bir *ıçtihat hukuku* olması özelliği ile açıklanabilirse de olması gerekenin (de lege feranda) yasa değişikliği yapılarak idari eylemler hükümde açıkça zikredilmelidir.

Aynı kişinin birden fazla işleme karşı dava açması objektif dava birleşmesi olarak nitelendirilebilir. Belli statüdeki kişiler için ek ödeme yapılmasını öngören genelge veya tebliğden olumsuz etkilenen kişiler, idarenin önlem almamasından kaynaklanan aynı sel baskınından zarar gören aynı taşınmazın ortakları, imar planı ile aynı yeşil alan içerisinde gösterilen aynı apartmanın kat malikleri, aynı şehidin geride kalanları, bir emeklinin dul ve yetimleri tek dilekçe ile dava açabilirler¹⁵.

Kimi idari yargı kararlarında söz konusu üç gerekçeden hangisinin somut olayda gerçekleştiğinden ziyade, her üçü bir arada zikredilerek götürü şekilde sonuca ulaşıldığı da görülebilmektedir¹⁶. Somut olayda sergilenen bu yakla-

¹⁴ Gözübüyük A. Şeref/Dinçer Güven, İdari Yargılama Usulü, Ank 1996, sh. 180.

¹⁵ Coşkun Sabri/Karyağdı Müjgan, İdari Yargılama Usulü Örnek İçtihatlar-Yorumlar, Ank 2001, sh. 109-110; Yine bkz. Akyılmaz Bahtiyar/Sezginer Murat/Kaya Cemil, İdari Yargı Mevzuatı, Ank 2008, sh. 382 vd.

¹⁶ Örneğin, "...Farklı dönemlere ait ecrimisil alacaklarının tahsili amacıyla, 10.08.2005 günlü üç tane ödeme emri düzenlendiği, (...) dava konusu ödeme emirlerinin, farklı dönemlere ilişkin ecrimisil alacaklarının tahsili maksadıyla düzenlenmiş bulunması nedeniyle, söz konusu ödeme emirlerinin biri hakkında verilebilecek olan karar diğerlerine etki etmeyeceğinden; başka bir ifadeyle, her birinin kendi koşulları içerisinde değerlendirilmesi gerektiğinden, dava konusu ödeme emirleri arasında Yasa'nın 5. maddesinde öngörülen anlamda maddi veya hukuki bağımlılık veyahut sebep-sonuç ilişkisi bulunmamaktadır..." (İstanbul 2. İdare Mahkemesi, Esas No: 2005/2406, Karar No: 2005/1906 (yayımlanmamıştır)). Yine Milli Savunma Bakanlığı aleyhine açılan bir davada, görev yapmakta iken emekliye ayrılan davacının, 1.derece 2.kademedan emekli edil-meyerek mağdur edildiğini ileri sürerek intibakının düzeltilmesini ya da askere alma uzmanlık kadrosuna yeniden atamasının yapılmasını istediği başvurusunda, İYUK md.3'e aykırı şekilde açıkça bir işlem göstermeden ve iptal isteminde bulunmaksızın dava açtığı (...) aralarında maddi ve hukuki bağımlılık bulunmayan emeklilik intibak işlemine ve göreve yeniden atanma isteminin reddine ilişkin işleme birlikte tek dilekçe ile dava açmış

şımın yargı kararlarının gerekçeli olması ve nihayet adil yargılanma hakkının (Anayasa md.36/1, AİHS md.6) gereklerine uygun olmadığı söylenebilir.

1. Öze İlişkin Koşullar

Öze ilişkin koşullar; işlemler arasında maddi veya hukuki yönden bağıllık ya da sebep-sonuç ilişkisi bulunmasıdır. Öze ilişkin bu koşulların içeriği bakımından İYUK'ta açıklayıcı hükümlerin getirilmediği görülmektedir.

a. Maddi Yönden Bağıllık

Maddi yönden bağıllık denilince, dava konusu işlemlerin aynı maddi olaydan doğması, aynı idari eylemin birden çok işlem tesisine neden olması anlaşılır. Örneğin memurun aynı eylemi nedeniyle hem disiplin soruşturması açılmış, hem de naklen ataması yapılmışsa işlemler arasında maddi yönden bağıllık vardır¹⁷. Yine örneğin 2981 sayılı Yasanın uygulanmaması, inşaat ve kullanma izni verilmemesi ve yapının belediyenin yorumuna göre imar mevzuatına aykırı kısımların bildirilmemesi konusunda belediyece tesis edilen işlemler arasında; işlemlerin aynı yapıya ilişkin olması, imar mevzuatından kaynaklanması ve sonuçları bakımından birbirlerini etkiler nitelikte bulunması nedeniyle maddi ve hukuki yönden bağıllık vardır¹⁸.

Maddi yönden bağıllığı oluşturan idari eylem¹⁹ kamu hizmetinin görülmesi ile ilgili olmalıdır. Eylemsizlik de bu kapsama dahildir.

Aynı tarihli olsa bile farklı idari eylemlere dayalı farklı işlemler tesis edilmişse işlemler arasında maddi bakımdan bağıllıktan söz edilemez²⁰.

olduğu anlaşıldığından dilekçenin 2577 sayılı Yasanın 3.ve 5.maddesine uygun olmadığı..." hakkında bkz. Ankara 2. İdare Mahkemesi, Esas No: 2000/683, Karar No: 2000/1398 (yayımlanmamıştır).

¹⁷ **Odyakmaz Zehra/Kaymak Ümit/Ercan İsmail**, İdari Yargı, 2.b., İst 2007, sh. 215; Aynı ticari ilişkinin birden fazla vergiyi doğurması halinde de tarh işlemleri arasında maddi yönden bağıllık vardır. **Candan**, Turgut, Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, 2.b., Ank 2007, 265.

¹⁸ D.6D., E. 85/859, K. 86/140, DD., S. 64-65, sh. 226.

¹⁹ Bilgi için bkz. **Ayanoğlu Taner**, Uyuşmazlık Mahkemesi Kararlarına Göre İdari Eylemin Tanımlanması, İst 2004, sh. 282 vd.

²⁰ Örneğin yoklama listesine dayanılarak kesilen iki ayrı usulsüzlük cezası arasında maddi bakımdan bağıllık olmadığından tek dilekçe ile dava açılmaz. D.3D., E. 86/1880, K. 87/565, DD., S. 68-69, sh. 279.

Ancak eylem tek ise ve tek eyleme dayalı birden fazla işlem tesis edilmişse işlemler arasında maddi bakımdan bağıllık vardır²¹.

Aynı idari eylem, aynı kişiye ait birden çok mülkiyet hakkı ihlaline neden oluyorsa bu ihlallerden dolayı uğranılan zararın giderilmesi için tek dilekçe ile dava açılabilir²².

b. Hukuki Yönden Bağıllık

Hukuki yönden bağıllık denilince, davada uygulanması gereken hukuki düzenleme ve işlemlerin aynı olması anlaşılır. Dolayısıyla aynı kurallara tâbi paralel nitelikteki işlemler söz konusudur²³. İdari işlemlerden biri diğerinin sebebi veya kararlardan biri hakkında hüküm verilebilmesi için diğerinin de incelenmesi gerekiyorsa, kararlar arasında hukuki bağıllık vardır. Aksi halde hukuki bağıllıktan söz edilemez²⁴. Örneğin birden fazla ödeme emri ile birden

²¹ "...Dava konusu edilen her iki ödeme emri davacı tarafından yapılan tek inşaatın cezasını içermesi nedeniyle aralarında maddi ve hukuki bakımdan bağıllık bulunduğu gözetilmeksizin mahkemece dilekçenin reddinde isabet bulunmamaktadır (D.6D., E. 87/414, K. 87/1052 (<http://www.kazanci.com.tr>)).

²² Örneğin "...önce beş kişiye ait 37 adet parseldeki ürünün, davalı idareye ait taş ocağının faaliyetleri nedeniyle zarar gördüğü iddiasıyla (...) lira maddi ve (...) lira manevi zararın tazmini istemiyle tek dilekçeyle dava açıldığı, her parselin uğradığı zarar oranı ve taş ocağına mesafesinin farklı olduğu ve zarar miktarının her parsel için ayrı hesaplanması gerektiği gerekçesiyle Mahkemelerinin 28.5.1997 tarih ve E:1996/101. K: 1997/262 sayılı kararıyla; 2577 sayılı Yasa'nın 5.ve 15/1-d maddesi uyarınca her parsel için ayrı ayrı dilekçelerle dava açılmak üzere dilekçenin reddine karar verildiği; yenilenen dava dilekçesinde de bu kez 4 adet parsel için toplam (...) lira maddi zararın tazmininin istenildiği. her bir parsel için ayrı dilekçeyle dava açılmayarak önceki yanlışlığın tekrarlandığı gerekçesiyle 2577 sayılı Yasa'nın 15.maddesinin 5.fıkrası uyarınca davayı reddetmiştir.

Davacı tarafından; usul ve hukuka aykırı olduğu ileri sürülerek anılan mahkeme kararının temyizden incelenip bozulması istenilmektedir (...) Davalı idarenin taş ocağının işletilmesi sırasında, hizmet kusuru sonucu, davacı ya ait buğday, mercimek ve yonca ekili dört adet taşınmazda (...) liralık maddi zarar meydana geldiği ileri sürülerek, bu zararın tazmini istemiyle tek dilekçeyle dava açılmasında 2577 sayılı Yasa'nın 5.maddesine aykırılık bulunmadığından her taşınmaz için ayrı dilekçeyle dava açılmayarak aynı yanlışlığın tekrarlandığı gerekçesiyle davanın reddedilmesinde hukuka uyarlık görülmemektedir..." (Danıştay 10.D., Esas No: 1997/6592 Karar No: 1999/5507, yayımlanmamıştır).

²³ **Lerao** Michel, *Contentieux administratif*, 3e. É., Bruxelles 2004, sh. 529.

²⁴ Hakkında verilen iptal kararı kesinleşen Bakanlar Kurulu kararına dayanılarak evvelce iptal kararı gereğine göre tahakkuktan silinen vergi ve gecikme faizinin ödeme emriyle istenmesinde hukuka uygunluk yoktur. DVDDGK., T.13.03.1998, E.1996/321, K.1998/

çok ihtiyati haciz işlemine karşı aynı dilekçe dava açılmaz²⁵ ya da ayrı dönemlere ait tarh ve ceza kesme işlemlerine karşı tek dilekçe ile dava açılmaz²⁶. Aynı şekilde petrol ürünlerinin fiyatlarının artırılmasına ilişkin değişik işlemler tek dilekçe ile dava konusu yapılamaz.

Davanın görüleceği yargı yerleri farklı ise kararlar arasında hukuki bağılıktan söz edilemez²⁷. Örneğin tarife işlemine karşı iptal davası idari yargı yerinde, atık su ücretine karşı abonman sözleşmesi gereğince adliye mahkemelerinde dava açılması gerektiğinden hukuki bağılıktan söz edilemez²⁸. Yine idari işlem (örneğin ihale) ve buna dayalı tesis edilen idarenin özel hukuk sözleşmesi (örneğin finansal kiralama) aleyhine tek dilekçe ile açılan davalar arasında hukuki yönden bağılılık yoktur²⁹.

Davalardan birisinin kurul halinde, diğerinin tek hakim tarafından çözümlenmesi gerekiyorsa bu işlemlere karşı da tek dilekçe ile dava açılmaz.

İdari yargı düzeninde olmakla birlikte farklı ilk derece yargı mercileri söz konusu ise yine hukuki bağılıktan söz konusu değildir. Örneğin hem gümrük vergisine, hem para cezasına karşı tek dilekçe ile açılan davada söz konusu vergi ve cezaya ilişkin yargı yerlerinin farklı olması bunlar arasındaki hukuki bağı ortadan kaldırır³⁰.

İdari yargı düzeninde davalardan biri temyiz aşamasında ve Danıştay'da, diğeri ilk derece mahkemesinde ise hukuki bağılıktan söz edilemez.

81 (<http://www.danistay.gov.tr>); D.5D., E. 85/991, K. 85/2648 (<http://www.kazanci.com.tr>).

²⁵ D.3D., E. 86/336, K. 86/1332 (<http://www.danistay.gov.tr>).

²⁶ D.3D., E. 86/1186, K. 86/2066 (<http://www.kazanci.com.tr>).

²⁷ Örneğin atık su ücreti ile atık su tarifesine karşı aynı dilekçe ile iptal davası açılmaz. Bu yönde D.8D., E. 96/474, K. 99/4245, DD., S.102, sh. 527; D.8D., E. 2004/4245, K. 2005/222183; D.8D., E. 2004/4249, K. 2005/2083'de konu ayrıntılı açıklanmakla birlikte, aksi yönde bkz. **Dursun** Hasan, "Su ve Atık Su Uyuşmazlıklarından Doğan Tüm Davalarda Vergi Mahkemelerini Görevli Kılınmaması Hukuka Aykırıdır", Terazi Aylık Hukuk Dergisi, S. 22, Haziran 2008. Bu konuda geniş bilgi için bkz. **Sancakdar** Oğuz, Kamusal Sulardan Yararlanma, (Doçentlik Tezi), Ank 2004, sh. 412 vd.

²⁸ Yine örneğin damga vergisi ve noter harcına ilişkin uyuşmazlıkta birlik olmadığı gibi, temyiz mercileri de farklı olduğundan tek dilekçe ile dava açılmaz. D.7D., T.15.02.1985, E. 1984/3374, K. 1985/490, DD., S. 60-61, sh. 321.

²⁹ D.6D., E. 96/3438, K. 97/3789, DD., E. 96/3458, K.3789, DD., S. 95, sh. 359.

³⁰ D.7D., T.17.12.1984, E. 1984/691, K. 1984/2598, DD., S. 58-59, sh. 241.

İdari işleme konu kararlardan biri için itiraz kanun yolu, diğeri için temyiz kanun yolu söz konusu ise bu nitelikteki işlemlere karşı da tek dilekçe ile dava açılmaz.

İdari işlemlerin aynı idareden sadır olması hukuki bağın varlığı için yeterli değildir. Aynı idarece tesis edilse ve niteliği aynı olsa da farklı ve müstakil idari işlemlere karşı tek dilekçe ile dava açılmaz. Bu işlemlerin aynı tarihli olması da tek başına hukuki bağılılığı göstermez. Örneğin defterdarlıkça mülkiyeti hazineye ait taşınmazı fuzulen işgal ettiğinden bahisle düzenlenen aynı tarihli, farklı sayılı ecrimisil ihbarnamelerine karşı tek dilekçe ile dava açılmaz.

İştirak halinde mülkiyete konu taşınmazın aynı amaçla ve aynı kararlar kamulaştırılmasına ilişkin işlemler arasında maddi ve hukuki bağılılık bulunduğundan her parsel için ayrı dava açılması gerekçesiyle dilekçe red kararı verilmemelidir³¹.

Hukuki bağılılığın olup olmadığı somut olayda idari yargı yerlerince re'sen ve ilk inceleme aşamasında belirlenecektir.

c. Sebep-Sonuç İlişkisi Bulunması

İşlemlerden birisi hakkında verilecek kararın diğeri etkilemesi halinde işlemler arasında sebep-sonuç ilişkisinden söz edilir. Dolayısıyla işlemlerden birisi yapılmasaydı, buna bağlı olarak diğeri işlem de yapılmayacak idi ise, işlemler arasında sebep-sonuç ilişkisi ve (*uygun*) *illiyetten* (*nedensellik bağından*) söz edilebilir. Örneğin, olumsuz sicil nedeniyle emekliye sevk işlemi ya da olumsuz sicil nedeni ile terfi ettirilmeme işlemi arasında, yasanın öngördüğü anlamda sebep-sonuç ilişkisi vardır³². Yine re'sen yapılan tarh işlemi ile buna dayalı vergi ziyai cezası kesme işlemi arasında olumsuz sicil işlemi ile olumsuz sicil nedeniyle naklen atama işlemi arasında keza, disiplin cezası ve bu ceza nedeniyle görevden uzaklaştırma işlemi arasında veya imar planı ile bu plana dayalı kamulaştırma işlemi arasında³³ ya da görevden uzaklaştırma

³¹ D.6D., E. 1986 /312, K. 1986/464 (<http://www.danistay.gov.tr>).

³² Önceki düzenlemede bu husus; maddi ve hukuki sebeplerde birlik olarak nitelendirilmekteydi. D.10D., E. 1987/2335, K. 1987/1973 (<http://www.danistay.gov.tr>).

³³ Taşınmazın yola tahsisi hakkındaki imar planı ile bu plana göre kamulaştırılması işlemi arasında maddi ve hukuki bakımdan bağılılık bulunması nedeniyle her iki işleme karşı tek dilekçe ile dava açılabilir (D. 6D., E. 87/1002, K. 87/835, DD., S. 70-71, sh. 315); imar planı değişikliği talebinin reddi ile birlikte imar planı aleyhine tek dilekçe ile dava

işlemi ile bu işleme dayalı naklen atama işlemi arasında sebep-sonuç ilişkisi vardır.

Sebe-sonuç ilişkisi bulunmayan hallerde tek dilekçe ile dava açılmaz. Örneğin emekli edilen ve emekli ikramiyesinin yanlış hesabı ile lojmandan da terki istenen kamu görevlisi her iki işleme karşı tek dilekçe ile dava açamaz³⁴. Davacının terditli talepte bulunması halinde ise dilekçe red kararı verilmiştir³⁵.

Düzenleyici işleme dayalı, birel işlem arasında sebep-sonuç ilişkisi olduğundan her iki işleme karşı tek dilekçe ile dava açılabilir (İYUK md.7/4).

Belirtelim ki, tek dilekçe ile dava açmada uygulama işleminin af yasası kapsamına girmesi davacının düzenleyici işlem ile menfaat ilişkisini ortadan kaldırmayacağından davanın düzenleyici işleme ilişkin kısmının incelenmesi gerekir³⁶.

2. Yönteme İlişkin Koşullar

Yönteme ilişkin aşağıdaki koşulların bir arada bulunması gerekir.

a. İdari Kararların Yargısal Denetimi Aynı Yargı Düzeni ve Aynı Yargı Yerinin Görev Alanına Girmeli ve Hatta Aynı Kanun Yoluna Tâbi Olmalıdır

Tek dilekçe ile dava açabilmek için öncelikle idari kararlar, aynı yargı düzeni ve aynı yargı yerinin görev alanına girmelidir. Davalar aynı yargı yerinin görevine dahil olmayıp³⁷ söz gelimi biri adli yargı, diğeri idari yargının

açılabilir (D. 6D., E. 2002/6968, K. 2004/944, DD., S. 5, sh. 175). Yine bkz. Sancakdar, 193.

³⁴ Yine örneğin "...1976 yılındaki imar planına dayalı olarak 1977 yılında yapılan kamulaştırma işlemi ile 1985 tarihli mevzi imar planı arasında hukuki birlik bulunmadığından ön izin ve 1985 tarihli imar planı ile 1977 yılındaki kamulaştırma işlemine karşı ayrı ayrı dava açılması gerekir (D. 6D., E. 86/1042, K. 86/1115, <http://www.kazanci.com.tr>).

³⁵ AYİM 3D., E. 2006/1121, K. 2006/887, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi, S.22, Kitap 1, sh. 112.

³⁶ DİDDGK., E. 2000/495, K. 2000/1069 (<http://www.danistay.gov.tr>).

³⁷ Çözümlemesi ayrı mahkemelerin görev ve yetkisi içerisinde bulunan katma değer vergisi ile para cezası için tek dilekçe düzenlenerek dava açılması İYUK md.5/1'e aykırıdır (D.7D., E. 86/1536, K. 87/1042, DD., D. 68-69, sh. 486).

görevine giriyorsa bu işlemlere karşı tek dilekçe ile dava açılmaz³⁸. Her bir işlemin ilişkin olduğu yargı yerinde ayrı ayrı dava konusu yapılması gerekir³⁹. Örneğin füzuli şağil olduğu gerekçesiyle idarece istenilen ecr-i misil ihbarnamesi ile tapu tahsis belgesinin iptali işlemleri aynı yargı düzenine tabi olmadığından tek dilekçe ile idari yargı yerinde dava açılmaz⁴⁰. İhale yasağı işlemi ile ihalede teminatın irat kaydedilmesine ilişkin işlemlerin farklı idarelerce yapılması ve farklı idare mahkemelerinin yetki alanına girmesi⁴¹ veya diploma iptali ile bu diploma gereğince yapılan memuriyet kadrosuna nakil işleminin iptali ve özlük haklarının iadesine dair işlemler aleyhine tek dilekçe ile dava açılmaz⁴².

³⁸ Örneğin 3194 s. İmar Kanununun 42.maddesi uyarınca verilen para cezası ile taşınmazın hisselerine tekabül eden kısmı üzerine konulan haczin fekkine ilişkin iki işlem arasında Yasanın aradığı anlamda maddi veya hukuki yönden bağıllık bulunmadığından her iki işleme karşı ayrı ayrı dava açılması gerekir (İstanbul 5. İdare Mahkemesi, Esas No: 2007/26, Karar No: 207/52 (yayımlanmamıştır)).

³⁹ D.6D., E. 2004 /1746, K. 2004/3555 (<http://www.danistay.gov.tr>)

⁴⁰ "...sınırları dahilinde bulunan 7269 ada, 3 parsel sayılı hazine hissesine isabet eden 1,30 m2'si üzerinde davacı tarafından işyeri ve konut yapmak suretiyle 22.9.2006-20.11.2006 dönemlerinde füzulen işgal edildiği gerekçesiyle (...) YTL ecrimisil istenilmesine ilişkin davalı idarece tesis edilen 11.12.4.2006 günlü 700004-1 sayılı ecrimisil ihbarnamesi ile 25.06.1985 tarihli tapu tahsis belgesinin iptaline ilişkin işlemin iptali davasında ecrimisil ihbarnamesi ile tapu tahsis belgesinin iptali işlemlerine karşı tek dilekçe ile dava açıldığı ancak söz konusu iki işlem arasında 2577 sayılı Yasanın aradığı anlamda maddi veya hukuki yönden bağıllık, sebep ve sonuç ilişkisi bulunmadığı, her iki işleme karşı ayrı ayrı dava açılması gerekirken tek dilekçe ile dava açıldığı..." anlaşılmaktadır (İstanbul 5. İdare Mahkemesi, Esas No: 2007/232, Karar No: 2007/290 (yayımlanmamıştır)).

⁴¹ Örneğin Maliye Bakanlığı'nca tesis edilen ihale yasağı işlemine karşı İYUK md. 32 uyarınca yetkili Ankara İdare Mahkemesi'nde, ihalenin iptali ve teminatın irat kaydedilmesi işlemine karşı ise somut olayda taşınmaz satışına ilişkin İstanbul İdare Mahkemesi'nde ayrı ayrı dava açılması gerekirken tüm işlemlerin tek dilekçe ile iptalinin istenmesi hukuka aykırıdır. İstanbul 2. İdare Mahkemesi, Esas No: 2006/1866, Karar No: 2006/1463 (yayımlanmamıştır).

⁴² "...Davacının, dışardan bitirme sınavları sonucu aldığı meslek lisesi diplomasının iptaline ilişkin Milli Eğitim Bakanlığı işlemi ile teknisyen kadrosundan memur kadrosuna nakline ilişkin TEDAŞ Genel Müdürlüğü işleminin iptali ve tüm özlük haklarının iadesi istemiyle aynı dilekçeyle açılan bu davanın; diploma iptali işleminin Ankara, özlük haklarıyla ilgili işlemin ise Bursa İdare Mahkemesinin yetki alanına girdiği ve iki ayrı idare mahkemesinin yetkisine giren davaların Danıştay'da çözümleneceği gerekçesiyle görevden reddedilerek dosyanın Danıştay'a gönderildiği anlaşılmıştır. İdare Mahkemesince verilen görevden ret kararına etken olan 2575 sayılı Danıştay Kanununun 24. maddesinin 1. fıkrasının (f) bendinde, birden çok idare veya vergi mahkemesinin yetki alanına giren

İdari kararlardan birisine karşı açılacak dava Danıştay'ın, diğeri Askeri Yüksek İdare Mahkemesi veya adliye mahkemesinin görevine giriyorsa bu kararlar aleyhine tek dilekçe ile dava açılmaz.

Farklı idarelerce yapılmış ve ayrı idare mahkemelerinin yetki alanına giren idari işlemler aleyhine tek dilekçe ile dava açılmaz. Dolayısıyla ayrı ayrı dava açılmak üzere dilekçenin reddine karar verilmesi gerekir. Bu ihtimalde iki ayrı idare mahkemesinin yetki alanına girdiğinden bahisle yetkisizlik kararı verilerek dosyanın Danıştay'a gönderilmesi usule aykırıdır⁴³.

Diğer taraftan, İYUK md.7/4 hükmü gereğince uygulama işlemi niteliğindeki birel işlem ile bunun dayanağını (sebeup unsurunu) oluşturan Danıştay Kanunu kapsamındaki düzenleyici işlem aleyhine Danıştay'da dava açılabilir.

işlere karşı açılacak iptal davalarının Danıştay'da ilk derece mahkemesi olarak çözümleneceği kurala bağlanmıştır. Öte yandan, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun, idare mahkemelerinin yetkilerini belirleyen kuralları arasında yer alan 32.ve 33. maddeleri uyarınca, görülen davanın konularından olan diploma iptalinin Ankara, özlük haklarının ise Bursa İdare Mahkemesinin yetkisine girdiği kuşkusuzdur. Ayrıca, aynı Yasanın 5. maddesinde de aralarında maddi veya hukuki bağıllık ya da sebep sonuç ilişkisi bulunan işlemlere karşı birlikte dava açılacağı öngörülmüştür. Kamu düzenine ilişkin nitelikler içeren ve doğal hakim ilkesinin de söz konusu olacağı sonuçlara etkili olan mahkemelerin görevlerine ve yetkilerine ilişkin kuralların, idari yargılamada özel bir yeri ve önemi bulunmaktadır. 2577 sayılı Yasanın 14. maddesinde ilk inceleme konularının başında öngörülen görev ve yetkiye ilişkin ilkelerin öncelikle ele alınıp değerlendirileceği kuşkusuzdur. İlk inceleme aşamasında, uyumsuzluk, mahkemenin görev veya yetkisinde görülmezse usul yasasının daha sonraki evrelerine geçilemeyeceğinde duraksama yoktur. Ayrıca 5. maddede öngörülen birlikte dava açılabilme olanağının, görev ve yetkiden sonra gelen bir ilk inceleme konusu ve usul ilkesi olduğu da açıktır... Belirlenen açıklamalar karşısında; davaya konu işlemlerde yetki sorununun çözümlenemez bir nitelik taşımadığı, davaların ayrılmasıyla yetkili mahkemelerin belirlenebileceği ve yetkili olan mahkemelerce bekletici sorun yoluyla çelişkisiz yargısal sonuçlara ulaşabileceği açık olduğundan; yetki sorunu giderilmeden usul ekonomisine ve dava açma şekline yönelik bir kurala, mahkemelerin görevlerini değiştirecek bir işlev kazandırılarak görülen davanın Danıştay'ın görevine girdiği sonucuna varılmasında hukuka tam uyarlık yoktur. Açıklanan nedenlerle, ayrı idari yargı yerlerinin görev alanlarına göre farklı işlemlere karşı ayrı ayrı dava açılmak üzere dilekçenin reddine karar verilmesi gerekirken, iki ayrı idare mahkemesinin görev alanına girdiğinden bahisle görev ret kararı verilerek dosyanın Danıştay'a gönderilmesinde usul hükümlerine uyarlık bulunmadığından, davanın görev yönünden reddine ve dosyanın Ankara İdare Mahkemesine gönderilmesine karar verildi." (D. 8D., E. 1999 /2884, K. 1999 /7706 (<http://www.danistay.gov.tr>)).

⁴³ D. 8D., Esas No: 1999/2884, Karar No: 1999/7706, DD., S. 103, sh. 790.

Tek dilekçe ile dava açabilmek için idari kararların, aynı yargı düzeni ve aynı yargı yerinin görev alanına girmesinin yanı sıra aynı kanun yoluna da tâbi olması gerekir. Temyiz mercileri farklı olan hallerde tek dilekçe ile dava açma imkanı yoktur⁴⁴. Belirtelim ki; devlet işlemlerinde ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürülerini belirtmek zorundadır (AY md.40/2).

Hakemler⁴⁵ hakim olmadıkları, maddi hukuk kurallarına göre karar vermedikleri ve bağımsız mahkemeler içinde yer almadıkları için görev ve hüküm uyumsuzluğu da yaratamazlar. Bu nedenle uyumsuzluğa konu kararlardan birisi hakeme ait ise tek dilekçe ile dava açılmamalıdır.

b. İdari Kararların Her Birisi İçin Dava Açma Süresi Geçirilmemiş Olmalıdır

Şayet idari işlemlerden birisi için dava açma süresi geçirilmiş ise bu karar, dava açma süresi geçmemiş olan kararlarla birlikte dava konusu yapılmaz. Dolayısıyla süre yönünden her iki karara karşı dava açabilme olanağı bulunmalıdır. Tek dilekçe ile dava açmada süreler bakımından idari yargıdaki sürelerle ilişkin genel hükümler (İYUK md.7 vd.) uygulanır. Süre geçirilmişse dava ilk incelemede süreaşımı nedeniyle reddedilir⁴⁶.

Belirtelim ki, “haricen öğrenme” kimi Danıştay kararları ile idari yargılama usulünde kısmen uygulama alanı bulabilmektedir. Kanımızca, haricen öğrenme konusunun içtihatlardan ziyade açıkça “yasa” ile düzenlenmesi kanımızca gerekli ve zorunludur.

c. Dava Açma Ehliyeti Bulunmalıdır

Davacı gerçek veya tüzel kişisi⁴⁷, Türk vatandaşı veya yabancı⁴⁸, hatta vatansız da olabilir. Tüzel kişiler, kamu ya da özel hukuk tüzel kişisi olabi-

⁴⁴ D. 7D., E. 92/7552, K. 93/926 (Akyılmaz/Sezginer/Kaya, 383; Ergen, 103).

⁴⁵ Bkz. Tan Turgut, “İdare Hukuku ve Tahkim”, Amme İdaresi Dergisi, C.32, S. 3, 1999.

⁴⁶ Bu konuda bkz. Uler Yıldırım, “Yönetmelik Yargıda Dava Süresi”, 1. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, Birinci Kitap, İdari Yargı, 1-4 Mayıs 1990, Ank sh. 209 vd.; Zabunoğlu K. Yahya, “İdari Yargıda Dava Açma Süresi”, 1. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, Birinci Kitap, İdari Yargı, 1-4 Mayıs 1990, Ank sh. 187 vd.; Öngören Gürsel, Türk Hukukunda İdari Dava Açma Süreleri, İst 1990.

⁴⁷ Chabanol Daniel, La pratique du contentieux administratif, 5.e édition, Paris 2003, sh. 149 vd.

lirler. Ortak girişim de tek dilekçe ile dava açabilir. Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, kamu görevlileri sendikalarının üyeleri adına dava açabileceği sonucuna varmıştır⁴⁹. Dava açma koşullarının olup olmadığına dair hukuki sorun Danıştay'da içtihatları birleştirmeye konu yapılmaz⁵⁰.

d. Davalı Aynı Olmalıdır

Aralarında hukuki bağıllık olmayan farklı işlemleri; tesis eden farklı idarelere karşı tek dilekçe ile dava açılmaz⁵¹. İdari işlemler birden çok

⁴⁸ Bu konuda bkz. **Aybay** Rona, “Yönetim Hukuku ve Yönetim Yargı Açısından “Yabancı”nın Konumu (İnsan Hakları Hukuku Açısından Bir Yaklaşım)”, Danıştay ve İdari Yargı Günü, 9 Mayıs 2003 Sempozyum, Ank 2004, sh. 155 vd.

⁴⁹ 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu'nun 19'uncu maddesinin (f) bendi uyarınca kamu görevlileri sendikaları ve üst kuruluşlarının, üyeleri hakkında tesis edilen bireysel (subjektif) işlemlere karşı dava açıp açamayacakları konusunda Danıştay beşinci ve ikinci dairelerince verilen kararlar ile 11. ve 12. dairelerince verilen kararlar arasındaki aykırılığın, sendikaların, üyeleri adına dava açabilecekleri yolundaki beşinci ve ikinci daire kararları doğrultusunda giderilmiştir. Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, 03.03.3006, E. 2005/1, K. 2006/1, RG., T. 18.6.2006, S. 26202). Bir başka kararda, Şoförler Odası, Nakliyeciler, Otobüsçüler, Minibüsçüler ve Taksiciler Odasının her biri ayrı vergi mükellefi olan taksici ve minibüsçülerin götürü usulde vergilendirme ile ilgili olarak farklı derece tespitine karşı dava açma ehliyetinin bulunmadığı, sözü edilen mükelleflerin vergi karnelerine götürü vergilerini tarh ettirdikten sonra dereceleri için ayrı ayrı dava açmaları gerektiği sonucuna varmıştır (D. 3D., E. 97/3483, K. 99/906, DD., S. 101, sh. 260 vd). Yine bkz. **Özay** İl Han, Yargısal Korunma, İst 1999, sh. 78 vd.; **İkinciöğulları** Firuzan, “Dava Açma Ehliyeti”, İdare Hukuku ve İdarî Yargı İle İlgili İncelemeler I, Danıştay Başkanlığı, Ank 1976, sh. 135 vd.; genel olarak taraf ehliyeti konusunda bkz. **Erişir** Evrim, Medeni Usûl Hukukunda Taraf Ehliyeti, İzmir 2007.

⁵⁰ Danıştay Büyük Genel Kurulu, 1990/5 E., 1992/3 K., “...aynı vergi sorumlusu adına, ayrı vergilendirme dönemleri için salman gelir (stopaj) vergileri ve kesilen vergi cezalarının, her vergilendirme dönemi ve her vergi ve ceza için ayrı ayrı ihbarnamelerle tebliğ edilmiş olması hallerinde, dönemleri farklı olan bu vergi ve vergi cezalarına ilişkin işlemler (ihbarnameler) arasında ... maddi ve hukuki bakımdan bağıllık bulunup bulunmadığı, başka bir anlatımla, bu vergiler ve vergi cezalarının tek dilekçe ile dava konusu edilip edilemeyeceklerine ilişkin olarak Danıştay dördüncü dairesince verilen kararlar arasındaki aykırılığın içtihatların birleştirilmesi yolu ile giderilmesine yer olmadığı...” (<http://www.danistay.gov.tr>).

⁵¹ Dava dosyasının incelenmesinden; davacının öğretmenlikten alınarak (...) Milli Eğitim Müdürlüğü emrine memur olarak atanmasına ilişkin işlem ile Yüksek Öğretim Kurulunun 16.7.1997 günlü kararının (b) fıkrasının iptali istemiyle her iki işlemi birlikte dava konusu ettiği anlaşılmakta ise de farklı tarihte tesis edilen iki işlemin farklı yetki çevrelerinde bulunan mahkemelerin yetki alanına girmesi ve aralarında yasanın belirtildiği anlamda

idarece tesis edilmiş ve nitelikleri farklı ise ya da istemlerin içeriği farklı ve değişik idarelere yöneltilmiş ise bu işlemlerin ve istemlerin muhatabı olan idari merciler farklı olacağından bunların bir dilekçede toplanması suretiyle dava konusu edilmeleri kural olarak mümkün değildir⁵². Şayet idarenin kişilik veya niteliğinde değişme olmuşsa, davalının aynı olması koşulu ihlal edilmiş sayılmaz. Bu durumda dilekçe yenileme kararı verilmelidir⁵³. Örneğin davalı köy idaresi iken, belediye idaresine dönüştürülmüş ise davalı farklı hale gelmiş olsa da yasal prosedüre uygun hareket edilmek suretiyle yeni idare davalı mevkiinde olmak üzere davaya devam edilmelidir. Önceki köy idaresince yapılan işlemin yeni belediye idaresi tarafından kabulü *idari istikrar ilkesi* ve *idarenin devamlılığı ilkesi* ile de açıklanabilir.

Davalının aynı olması kuralının yasal istisnası, İYUK md.7/4'de zikredilen düzenleyici işlemin uygulanması niteliğindeki birel işlemlerin, dayanağı (sebeup unsuru) olan düzenleyici işlem ile birlikte dava edilmesidir. Örneğin belediyece tesis edilen imar planı ile bu planın yine belediye idaresince uygulanmasına ilişkin imar kararları aleyhine tek dilekçe ile dava açılabilir.

Farklı idareler tarafından düzenleyici işleme dayalı, düzenleyici işlem tesis edilmiş ise her iki düzenleyici işleme karşı açılan davada yargısal denetimi yapacak idari yargı mercileri farklı ise anılan hüküm (İYUK md.7/4) uygulanamaz. Örneğin 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından yapılmış ve bu plana dayalı 1/5000 ölçekli nazım imar planı büyükşehir belediyesi ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planı belde belediyesince yapılmış ise bunların iptali tek dava dilekçesi ile istenemeyecektir⁵⁴.

maddi ve hukuki birlik bulunmaması nedeniyle birlikte dava konusu edilmesine imkan bulunmamaktadır. Ankara 2. İdare Mahkemesi, Esas No: 2001/1104, Karar No: 2001/930 (yayımlanmamıştır).

⁵² **Karavelioğlu** Celâl, Açıklamalı ve Son İçtihatlarla İdarî Yargılama Usulü Kanunu, C.1, Ank 2006, sh. 504.

⁵³ Davanın taraflarında değişme olması durumunda mahkeme dosyanın işlemde kaldırılmasına, yalnız öleni ilgilendiren davalarda da dava dilekçesinin iptaline karar verir (İYUK md.26). Bu karar karşı tarafa tebliğ edilir. Dava hakkının yenilenebilmesi için, dava hakkı kendisine geçen kişi ya da davada taraf olan ya da yerini alan idare, dosyanın işlemde kaldırıldığı tarihten itibaren bir yıl içinde yeni adres bildirmek suretiyle istemde bulunması gerekir. Yenileme istemi dört ay içinde yapılmazsa yürütmenin durdurulması kararı kendiliğinden kalkar (**Gözübüyük**, Yönetmelik Yargı, Ank 2007, 26.b., sh. 386).

⁵⁴ Bir kararda; İstanbul, Silivri, 49 pafta, 4803-4804-4799 sayılı parsellerin 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 18. maddesi uyarınca düzenlemeye tâbi tutulmasına ilişkin işlemin ve daya-

B. İDARİ YARGILAMA USULÜ KANUNU TASARISINDAKİ DURUM

İdari Yargılama Usulü Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı'nda, aynı kişinin birden fazla işleme karşı dava açabilmesinde yer alan "ya da" ibaresinin "ve" şeklinde değiştirilerek suretiyle daraltmak suretiyle uygulama koşullarının zorlaştırılmak istendiği anlaşılmaktadır⁵⁵. Değişikliğin gerekçesine bakıldığında; "*Davacılar, kendileri hakkındaki uygulama işlemleri ile birlikte aralarında sebep-sonuç ilişkisi bulunmayan düzenleyici işlemin iptali istemi ile doğrudan Danıştay'a başvurduklarından, Danıştay'ın iş yükü daha da artmaktaydı. Hem bu durumun ortadan kaldırılması hem de tek dilekçe ile dava açma halini tutarlı kılabilmek için, 5 inci maddenin linci fıkrasının ikinci cümlesinde yer alan "ya da" ibaresi yerine "ve" ibaresi getirilerek madde kapsamının daraltılması yoluna gidilmiştir*" denilmektedir. Tasarıda yer alan bu yöndeki düzenleme yasalarsa aynı kişinin tek dilekçe ile birden çok işleme karşı dava açabilmesi için işlemler arasında;

- maddi yönden bağıllık ve sebep-sonuç ilişkisi veya,

- hukuki yönden bağıllık ve sebep-sonuç ilişkisi aranacaktır.

- maddi ve hukuki yönden bağıllık ve sebep-sonuç ilişkisi olan hallerde zaten tek dilekçe ile dava açma imkanının mevcut olması gerekeceği açıktır. Çünkü ilk iki ihtimalden birisi mevcutsa bunların bir arada olması halinde de evleviyetle gerekli koşul gerçekleşmiş olacaktır.

nağı 1/25000, 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planların iptali istenmektedir...1/25000 ölçekli Çevre Düzeni Planının Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca yapıldığı, 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planların ise bu üst plan ilkelerine bağlı kalınarak yapıldığı, davacının bu planlarla herhangi bir mağduriyetinin söz konusu olmadığı ileri sürülerek, davanın reddi gerektiği savunulmaktadır. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca 21.07.2004 tarihli onanlı 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni Planı ile Silivri Belediye Başkanlığı'nca onanlı 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planların yargısal denetimini yapacak idari yargı mercileri farklı olduğundan, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca onanlı 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni Planına karşı ayrı dilekçeyle, Silivri Belediye Başkanlığı'nca onanlı 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planlara karşı da ayrı bir dilekçe ile dava açılması gerekmektedir (İstanbul 2. İdare Mahkemesi, Esas No: 2005/ 2274, Karar No: 2006/693 (yayımlanmamıştır)).

⁵⁵ <http://www.kgm.adalet.gov.tr/iyuk.htm> (Erişim Tarihi: 07.03.2008).

II. BİRDEN ÇOK KİŞİNİN TEK DİLEKÇE İLE DAVA AÇMASI

Birden fazla kişinin müşterek dilekçe ile dava açabilmesinin ön koşulu “birden çok kişi”nin olması ve bunların davacı tarafta yer almasıdır. Buna subjektif dava birleşmesinde, davacı tarafındaki “aktif dava arkadaşlığı” da denilebilir.

Birden çok kişinin aynı dilekçe ile dava açmasının *öze ilişkin koşulları*; davacıların hak veya menfaatlerinde iştirak (ortaklık) bulunması ve davaya yol açan maddi olay veya hukuki sebeplerin aynı olmasıdır (İYUK md.5/2)⁵⁶. Hükümdeki “ve” bağlacının her iki yanında yer alan yasal iki koşulun kümülatif olarak bir arada bulunması zorunludur. Bu koşullar başlıca dört ihtimalde karşımıza çıkabilir;

- Hakta İştirak ve Maddi Olayda Birlik,
- Hakta İştirak ve Hukuki Sebeplerde Birlik,
- Menfaatte İştirak ve Maddi Olayda Birlik,
- Menfaatte İştirak ve Hukuki Sebeplerde Birliktir.

İYUK md.5/2’de dava ortaklığının türüne göre (mecburi, ihtiyari) ayırım yapılmadığı görülmektedir. Öte yandan davalı tarafta birden fazla kişinin dava arkadaşı olması (pasif idari dava arkadaşlığı yani husumet ortaklığı) konusunda da İYUK da açık bir düzenleme yer almadığı gibi, bizatihi husumet konusu ayrı maddelerde (İYUK md.3, 14, 15) hüküm altına alınmıştır. Bu durum bizce bir eksiklik oluşturmakta⁵⁷ ve kanımızca pek çok hukuki soruna da yol açabilmektedir. Örneğin taraf ve dava ehliyeti, vekalet, müşterek adres gösterip gösterememe, davacılarından biri tarafından ileri sürülen delilin diğerlerini bağlayıp bağlamadığı, usulü işlemlerin birlikte takip edilip edilemeyeceği, kanun yollarına birlikte başvurulup başvurulamayacağı, davaya son veren taraf işlemlerinin birlikte yapılıp yapılamayacağı gibi hallerde tereddütler doğabilmektedir.

⁵⁶ Önceki düzenleme şöyle idi: “Birden fazla şahsı ilgilendiren işlemde dolayı müşterek dilekçe ile dava açılabilmesi hak veya menfaatte iştirak ile maddi ve hukuki sebeplerde birlik bulunmasına bağlıdır”.

⁵⁷ Adli yargı içinde olmakla birlikte, bir örnek olması bakımından mer’alar ile ilgili davaların, hazine ve köy tüzel kişiliğine karşı birlikte yöneltilmesi gerekir. Örneğin Y.16HD., T. 25.12.2003, 11366/11281 (YKD 2005/7, sh. 1039).

Belirtelim ki, hakta iştirak halinde tek dilekçe ile açılan dava konusu hukuki ilişkideki ortaklık çok sıkı olup, iştirak halinde mülkiyette, gerçek zaruri dava arkadaşlığı (eigentlich notwendige Streitgenossenschaft) söz konusudur.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) EK 11 No'lu Protokol ile bireysel başvurunun kapsamı genişletilmek suretiyle bu başvuruyu bireyler yanında *tüzel kişiler, hükümet dışı örgütlerle birey topluluklarının* da yapması kabul edilmiştir. Kişisel başvurular ile ilgili md.34'de "*İşbu Sözleşme ve Protokollerinde tanınan hakların Yüksek Taraf Devletlerden biri tarafından ihlalinden zarar gördüğü iddiasında bulunan her hakiki şahıs, hükümet dışı her teşekkül veya her insan topluluğu Mahkemeye başvurabilir. Yüksek Taraf Devletler bu hakkın etkin bir şekilde kullanılmasına hiçbir suretle engel olmayı taahhüt ederler*" demek suretiyle "insan topluluklarına" da tek dilekçe ile bireysel başvuruda bulunabilme hakkı tanınmıştır⁵⁸. Dolayısıyla menfaat değil, hak ihlali aranmakta ve bu haklar da ancak ve sadece AİHS veya Ek Protokollerde öngörülen haklardan olmalıdır. Dolayısıyla İYUK'a göre bu yönüyle dar bir yaklaşım sergilendiği söylenebilir.

A. ÖZE İLİŞKİN KOŞULLAR

Öze ilişkin koşullar yönünden İYUK'ta açıklayıcı bir hükmün getirilmediği görülmektedir.

1. Hak veya Menfaatte İştirak

a. Hakta İştirak

Davacıların haklarına kavuşabilmesi için idare mahkemesinin kararına ihtiyacı olmalı ve bu hak idari dava yoluyla korunabilir olmalıdır. Bazı hakların niteliği (Yaşam hakkı gibi) gereği hakta iştirak (juris communio) söz konusu değildir. İştirakin olabildiği bazı haklar da vardır. Örneğin mirasçılarının tabi olduğu iştirak (elbirliği) halinde mülkiyet veya hisselerin belirli olduğu müşterek mülkiyet gibi⁵⁹. Dava konusunun bölünememesi birden fazla

⁵⁸ **Ergeç** Ruşen, Examen de jurisprudence (1995 à 2000): la convention européenne des droits de l'Homme, Revue critique de jurisprudence belge, 2002/1, s.85-229 (Extrait- Ed. Bruylant, Bruxelles, 2002), s.91.

⁵⁹ "Davacılar aynı evde ikamet eden iki ailenin reisi olduklarına, ...tahrip edilen eşyalara müşterek malik olmadıklarına göre; hak ve menfaatte iştirak halinin mevcut olmadığı

kişinin aynı zamanda ve aynı davada hep birlikte hareket etmesini zorunlu kılmaktadır. Hakta iştirak olmak şartıyla idari işlem veya eylem nedeniyle bu iştirake hâle (zarar) gelmiş ise -diğer koşullar da varsa- tek dilekçe ile dava açılabilir⁶⁰. Hakta iştirak gayri maddi mallara ilişkin de olabilir.

İştirak halinde mülkiyette şerikler ortak mal üzerindeki tasarruf yetkilerini ancak oy birliği ile verecekleri karara göre kullanabilirler (Medeni Kanun md.702, II). Ancak, mirasçılardan her biri terekedeki haklarının korunmasını talep edebilir ve sağlanan korumadan diğer mirasçıların her birisi yararlanabilir⁶¹. İdari işlem aleyhine mirasçılardan birisi dava açmak istemezse, Medeni Kanun md.640/3 hükmü işletilmek suretiyle adliye hakimi tarafından miras şirketine bir mümessil atanması mümkündür. Adi ortaklıkta da birlikte hareket etme kuralı asıldır. Örneğin bir işletme izninin idarece iptali aleyhine ortakların dava açması gibi. Ancak, ortaklardan biri veya bir kaçını dava açmaya yanaşmıyorsa diğerleri açmak istiyorsa, dava açmak isteyenlere bu imkanın verilmesi hak arama özgürlüğü ve hukuk devleti ilkesinin gereklerine daha uygun bir yaklaşım olabilecektir.

Müşterek mülkiyet durumunda müşterek malikler, müşterek mülkiyete konu malı korumak için İYUK md.5/2 hükümlerine uygun olarak dava açabilirler. Örneğin bir taşınmazın ortakları aynı su baskını nedeniyle mağdur olmuşsa idare aleyhine tek dilekçe ile dava açabilirler. Kamulaştırma işleminin iptali davasında taşınmazda iştirak veya müşterek mülkiyete sahip paydaş-

anlaşıldığından..." D.12D., E.68/781, K. 68/2390 için bkz. **Aslan Zehredin/Berk Kahraman**, İdare Hukuku ve İdari Yargıya İlişkin Temel Kanunlar, İst 2002, sh. 176.

⁶⁰ "...Davacıların iştirak halinde malik oldukları taşınmazların aynı amaçla (organize sanayi sitesi) kamulaştırılması işlemine karşı hak ve menfaatte iştirak ile maddi ve hukuki sebeplerde birlik bulunması nedeniyle aynı dilekçe ile dava açabilmeleri mümkündür (D.7D., E. 86/157, K. 86/400, <http://www.kazanci.com.tr>).

⁶¹ 4721 s. Medeni Kanunda "miras ortaklığı" bahsi, md. 640'da "Birden çok mirasçı bulunması hâlinde, mirasın geçmesiyle birlikte paylaşmaya kadar, mirasçılar arasında terekedeki bütün hak ve borçları kapsayan bir ortaklık meydana gelir.

Mirasçılar terekeye elbirliğiyle sahip olurlar ve sözleşme veya kanundan doğan temsil ya da yönetim yetkisi saklı kalmak üzere, terekeye ait bütün haklar üzerinde birlikte tasarruf ederler.

Mirasçılardan birinin istemi üzerine sulh mahkemesi, miras ortaklığına paylaşmaya kadar bir temsilci atayabilir.

Mirasçılardan her biri, terekedeki hakların korunmasını isteyebilir. Sağlanan korumadan mirasçıların hepsi yararlanır (...)" şeklinde düzenlenmiştir (Not: Yasa hükmünde vurgulanan koyu yazım tarafımızdan yapılmıştır).

ların tek başına dava hakkı olduğuna göre⁶² bunların tek dilekçe ile dava açabilmeleri evleviyetle (haydi haydi) mümkündür⁶³.

Aynı idari işlem veya eylem, farklı hak ihlallerine sebep oluyorsa bu eylemden mağdur olanlar tek dilekçe ile dava açamazlar. Bir bankaya el konulmuş ise mudiler tek dilekçe ile dava açamazlar.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) uygulamasında, bireysel başvuru yoluyla Sözleşmede öngörülen haklarının ihlal edildiğinin ileri sürülmesi ve başvuru sahibinin, bu hakkın sahibi olması veya olabileceği gerekir⁶⁴. Nitekim Sözleşmede öngörülen örneğin yaşama hakkı (AİHS m.2), evlenme ve aile kurma hakkı (AİHS m.12) gibi bazı haklar niteliği gereği yalnızca gerçek kişiler açısından söz konusu olurlar. Bu bakımdan tüzel kişiler, ancak sınırlı çerçevede Sözleşmede öngörülen haklardan yararlanabilmektedir. Bireysel başvuru hakkı, yaşına, eylem yeteneğine sahip olup olmadığına ve vatandaşlığına bakılmaksızın gerçek kişilere tanınmıştır⁶⁵. Ölümle birlikte gerçek kişilerin taraf ehliyeti de sona erer. Bununla birlikte başvuru, başvurudan sonra ölmüşse, AİHM'ye göre, özellikle mirasçı olması nedeniyle ihlal yoluyla ortaya çıkan dezavantajlı durum, onun bakımından rahatsız edici görülüyorsa⁶⁶ ve/veya başvuru özel bir öneme sahipse, mirasçıları veya yakın

⁶² 2942 s. Kamulaştırma Kanunu md.14'de "dava hakkı"; "Kamulaştırılacak taşınmaz malın sahibi, zilyedi ve diğer ilgililer noter veya köy ihtiyar kurulu aracılığıyla yapılan tebligat gününden, kendilerine tebligat yapılamayanlara tebligat yerine geçmek üzere gazete ile yapılan ilan tarihinden veya köy odasına asılmak suretiyle yapılan ilan süresinin bitiminden itibaren otuz gün içinde, kamulaştırma işlemine karşı idari yargıda ve takdir olunan bedel ile maddi hatalara karşı da adli yargıda dava açabilirler. (...)

İştirak veya müşterek mülkiyette paydaşların tek başına dava hakları vardır.(...)
(Not: Yasa hükmünde vurgulanan koyu yazım tarafımızdan yapılmıştır).

Açılan davaların sonuçları dava açmayanları etkilemez" şeklinde düzenlenmiştir.

⁶³ Belediye tarafından kamulaştırılan taşınmaza davacıların birlikte sahip olmaları nedeni ile hak ve yararda ortaklık olduğu gibi maddi ve hukuki nedenlerde birlik olduğundan ortak dilekçe ile dava açabilirler (D8D., E. 86/306, K. 87/66, DD., 68-69, sh. 565).

⁶⁴ **Rogge** Kertsen, Die Einlegung einer Menschenrechtsbeschwerde, Europäische Grundrechte Zeitschrift (EuGRZ) 1996, s.341 vd.

⁶⁵ **Rogge**, EuGRZ 1996, sh.343. Bununla birlikte AİHS ile garanti altına alınan bazı haklar, eşyanın doğası gereği bazı gerçek kişiler için geçerli değildir. Örneğin çocuklar için aile kurma hakkı (AİHS m.12). Bazı hakların ise yabancılar için sınırlandırılmasına AİHS ile olanak tanınmıştır. Örneğin siyasi haklar (AİHS m.16).

⁶⁶ AİHM'in 27.2.1980 tarihli Belçika'ya karşı Deweer kararı, EuGRZ 1980, s.667 (Série:A, n°35) .

akrabaları tarafından devam edilmesi müm-kündür⁶⁷. İleri sürülen ihlal maddi bir zarara yol açmışsa ve bu da mirasçılara yük getiriyorsa, davaya mirasçılar tarafından devam edilmesi genellikle kabul edilmektedir⁶⁸. Nihayet AİHS m.2’yi ihlal eden adam öldürme durumunda ölenin yakınları doğrudan mağdur olarak başvuruda bulunabilirler. Nitekim, AİHM’nin 2.9.1998 tarihli *Yaşa kararında* (22495/93) ölen kişinin amcası olması nedeniyle başvurucağının mağdurluk sıfatının bulunmadığı yönünde Türk Hükümeti’nce ileri sürülen itiraz AİHM tarafından reddedilmiştir. Bireysel başvuru aynı zamanda *tüzel kişiler* tarafından da yapılabilir. Tüzel kişi kavramına *özel hukuk* tüzel kişilerinin girdiği konusunda herhangi bir duraksama yoktur. Buna karşılık devletin kavramsal olarak insan haklarının taşıyıcısı olmayacağı gerekçesinden hareketle, AİHS m.34’e göre bireysel başvuruda bulunamayacağı gerek öğretide⁶⁹ ve gerekse Komisyon kararlarında⁷⁰ sürekli vurgulanmıştır.

b. Menfaatte İştirak

“Menfaat yoksa dava da yoktur” (pas d’intérêt, pas d’action)⁷¹. Menfaat, korunmaya değer bir hukuki yararı ifade etmekte ve hak ihlaline göre daha geniş bir kapsamı içermekle birlikte, herkesin dava açmasına imkan veren “actio popularis” niteliğinde de değildir. Menfaat koşulu, idari yargıda dava

⁶⁷ AİHK’in kararlarına göre, açılmış bir dava bakımından, Komisyon İçtüzüğü’nün 44/1 b maddesi uyarınca, sözleşmeye saygı gösterilmesi açısından genel bir yarar olmadıkça Komisyon re’sen başvuruyu kayıttan düşer. Bugün de benzeri uygulama Dairelerde oluşturulan Komiteler açısından da geçerliliğini sürdürmektedir. Öte yandan, mağdurun dava açmadan ölümü halinde dahi, sözgelimi adam öldürme veya müessir fiil mağduru bir kimsenin yakını dava açabilir. Bu konuda bkz. Velu/Ergeç, s.802 vd. Bu konuda örnek olarak dostane çözüm ile sonuçlanan Türkiye’ye karşı 2.10.2003 tarihli, Ayşenur Zarakolu (n°1, 37059/97), (n°2, 37061/97) ve (n°3, 37062/97) kararları ile 23.9.2003 tarihli Bektaş (41000/98) kararını zikredebiliriz.

⁶⁸ X kararı, ÖJZ 1992, s.772 (Série:A, n°234-C).

⁶⁹ **Rogge**, EuGRZ 1996, s.343.

⁷⁰ 5767/72, 5922/72, 5929-5931/72, 5953-5957/72, 5984-5988/73 ve 6011/73. Karar tarihi 21.3.1975; 13252/87. Karar tarihi 14.12.1988; 15090/89. Karar tarihi 7.1.1991; 18085/91. Karar tarihi 14.5.1992. Kiliselerin “hükümet dışı organizasyon” olduğu kabul edilmiştir; yeter ki, devlet kilisesi olmasın (7374 Karar tarihi 8.3.1976; 21283/93, Karar tarihi 5.4.1994).

⁷¹ **Auby Jean-Marie/Auby Jean-Bernard**, 282.

açma ehliyeti ile ilgili bir koşuldur. Somut olayda, menfaat ihlalinin olup olmadığı, kavramın “dar” veya “geniş” yorumu ile son tahlilde idari yargı mercileri tarafından yapılmaktadır. İdari yargı bakımından menfaatin; meşru yani hukuken ileri sürülebilir, şahsi (Danıştay içtihatlarında geniş yorumlanabilmektedir) ve aktüel (güncel) olması gerekir. Menfaat, maddi veya manevi de olabilir⁷². İptal kararından tüm ilgililerin yararlanacağına doğal olduğu durumlarda menfaatte iştirakın bulunduğu kabul edilmelidir⁷³.

Tek başına menfaat ihlalinin varlığı kamu yararı⁷⁴ bulunan idari işlemin iptalini gerektirmez. Danıştay, kiracıların oturduğu evin kamulaştırılması veya yıkılması kararlarına karşı dava açmada menfaatinin bulunmadığı görüşündedir⁷⁵. Malikin yanında kiracının veya irtifak hakkı sahibinin aleyhlerine tesis edilen işlemler nedeniyle somut olaya göre menfaat ihlalinin olabileceğini kabul etmek gerekir. Danıştay’ın kiracılar bakımından davacı olma ehliyetini dar yorumlayan kararına katılmak bizce mümkün gözükmemektedir. Yine örneğin, imar planı ile taşınmazları yeşil alanda kalan kat malikleri arasında menfaatte iştirak vardır. Dernek kurma istemi reddi halinde kurucu üyelerin tek dilekçe ile dava açma hakkı vardır.

Bu nedenle birden fazla kişi (gerçek-tüzel, yerli-yabancı) ve giderek herkes, her icrai idari işlem aleyhine iptal davası açamaz⁷⁶. Bunun dışında örneğin menfaati ihlal edilenler bir yönetmeliğin iptali için tek dilekçe ile dava açabilirler.

Öte yandan menfaatte iştirak olsa dahi dava konusu edilemeyen yasama kısıntısı oluşturan işlemlere karşı (Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler, YAŞ kararları, HSYK kararları, uyarma-kınama şeklindeki disiplin

⁷² **Debbasch/Ricci**, 255.

⁷³ DİDDGK., E.1985/3, K. 1985/6, DD., S.60-61, sh. 154 vd.

⁷⁴ **Akılhoğlu Tekin**, “Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler”, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi (İHİD) (Prof.Dr. Lûtfi DURAN’a Armağan Özel Sayısı), S.1-3, 1988sh.11 vd.

⁷⁵ Yine, menfaat kümelerinin de (dernek, sendika, meslek kuruluşları gibi), üyeleri adına dava açmasında dar yorum yapmaktadır. Yasada açık hüküm yoksa bunlar üyelerinin menfaatini korumak için dava açamazlar. Danıştay’ın bu uygulamasına katılmak güç gözükmemektedir. İdari işlemin hukuka uygun olup olmadığı konusunda hemşeriye, vergi mükellefi olmaya dönük uygulamaların üyeleri ile ilgili konularda sivil toplum örgütlerinden (dernek, sendika gibi) esirgenmemelidir. Bu noktada belirtelim ki, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları (odalar, baro, borsa gibi) sivil toplum kuruluşu değildir.

⁷⁶ **Debbasch/Ricci**, 262 vd.

cezaları gibi) tek dilekçe ile askeri veya sivil idari yargı yoluna gidilemez⁷⁷. Gerekli anayasal ve yasal düzenlemeler yapılarak bu işlemler aleyhine yargı yolunun açılması hukuk devleti ilkesi ve adil yargılanma hakkının bir gereğidir. Önemle belirtelim ki, kararları yargılamanın yenilenmesi nedeni olan (İYUK md.53/1) AİHM, **Karaçay/Türkiye** davasında uyarma cezası aleyhine yargı yoluna gidilememesinin etkin başvuru hakkını (AİHS md.13) ihlal ettiği sonucuna varmıştır⁷⁸.

Hak ile dava (action, Klage) hakkı arasındaki ilişki bağlamında, birden fazla kişinin hak ihlali olmasa bile menfaat ihlali ve dolayısıyla “dava açma hakkına” imkanı vermektedir⁷⁹.

Düzenleyici bir idari işlem için iptal istemi mahkemece red edilmiş ise bu işleme karşı menfaat ihlali bulunan diğer kişilerin tek dilekçe ile açacağı dava başkaca farklı bir unsur içermiyorsa yine red edilecektir.

Davacıların her birinin menfaat ihlali kural olarak dava açıldığı anda var olmalıdır. Henüz menfaat ihlali olmadan dava açılmış ise dava reddedilmedir. Ancak menfaat ihlali gerçekleştiğinde yeniden dava açılabilir.

⁷⁷ Bu konuda bkz. **Günday** Metin, “1982 Anayasasına Göre İdari Yargı Denetiminin Kapsamı ve Sınırları”, 1. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, Birinci Kitap, İdari Yargı, 1-4 Mayıs 1990, Ank sh. 139 vd.

⁷⁸ Karaçay/Türkiye Davası, 27 Mart 2007 (Başvuru No:6615/03), <http://www.echr.coe.int>.

⁷⁹ İddia (Anspruch) hakkı ile uyumsuzluk konusu hak arasındaki ilişkiyi açıklayan çeşitli teoriler bulunmaktadır. Buna göre; -*İddia Hakkının Uyumsuzluk Konusu Haktan Farklı Olmadığı* nazariyesine göre, iddia hakkında uyumsuzluk konusu hakkın kullanılması söz konusudur.

- *İddia Hakkının Uyumsuzluk Konusu Haktan Farklı Olduğu* nazariyesine göre, iddia hakkı ile uyumsuzluk konusu hak farklı şeylerdir. Bu görüş üç alt görüşe ayrılmaktadır.

İlki, *iddia hakkının esas hakkın parçası olduğu* (dava hakkı, esas hakkın varlığına bağlıdır ve dava hakkı için bir ön şarttır),

İkincisi, *esas hakkın iddiası nazariyesi* (iddia hakkının sadece bunu iddia edenlerin hakkı olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü esas hakkın mevcut olup olmadığı ancak yargılama faaliyeti sonrasında anlaşılacaktır. İddia hakkının süreaşımına uğraması, esas hakkın düşmesi demek değildir)

Üçüncüsü, *bağımsız iddia nazariyesi* (iddia hakkı esas hakka bağlı değildir ve varlığı için esas hakkın ne bulunması ne de bulunduğu iddia edilmesi şart değildir). Bu konuda bkz. **Kunter N./Yenisey F./Nuhoğlu A.**, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 14. b., İst 2006, sh. 162 vd.; yine bkz. **Tüzüner** Özlem, “Dava Hakkı” Unsuru Olarak “Hak”, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof.Dr. Aydın Aybay Armağanı 2007/2, İst, sh. 497 vd.

Menfaat ihlali sonradan ortadan kalkmışsa “konusuz kalan davanın reddi”ne karar verilmelidir. Bununla birlikte Danıştay, son kararlarında davacının menfaati olan işlemle ilişkisinin davanın sonuçlanmasına kadar sürmesinin gerekmeceği yönünde eğilim sergilemektedir.⁸⁰

Başta olmayan ve ilk incelemede her nasılsa anlaşılamayan menfaat ihlali dava devam ederken sonradan gerçekleşmişse davaya devam edilerek esas hakkında karar verilmelidir. Çünkü hüküm anında bütün dava şartları tamamlanmıştır.

Tek dilekçe ile dava açmada davacıların her birisinin menfaatlerinin ihlal edildiğinin ayrı ayrı gerekçelendirilerek ispat edilmesi gerekli ve zorunludur.

Kolektif işlem niteliğindeki kurul kararlarına karşı, kurul üyelerinin tek dilekçe ile iptal davası açılabilmesi için karara muhalefet şerhi koymaları gerekir. Aksi takdirde kanımızca hemşehri veya vatandaş ya da vergi mükellefi sıfatıyla da olsa iptal davası açamamalıdır. Örneğin belediye meclisi tarafından kabul edilen imar planı değişikliğine karşı muhalefet şerhi koymamış belediye meclis üyeleri vatandaş sıfatıyla iptal davası açamamalıdır. Şayet açmışsa ehliyet yönünden red kararı verilmelidir.

Tek bir gerekçe ile birden fazla birel-koşul işlem tesis edilmişse, olumsuz idari işlemlere karşı menfaat ihlali nedeniyle tek dilekçe ile dava açılmaz. Örneğin, çiftçi malları koruma bekçiliği görevinden uzaklaştırılan kişilerin menfaatte iştirakleri olmaması nedeniyle, görevden uzaklaştırılmalarına ilişkin işleme karşı birlikte dava açamazlar⁸¹. Yine sözgelimi Vergi Usul Kanununun 10.maddesi uyarınca şirket borcundan sorumlu tutulan şirket ortaklarının her birine ayrı ayrı gönderilen ödeme emirlerine⁸² veya şirketin ödenmeyen vergi borçları için kanuni temsilcilerine ayrı ayrı gönderilen ödeme emirlerine karşı müşterek dilekçe ile dava açılmaz⁸³.

⁸⁰ D.5D., E. 86/1099, K. 88/1908’e atfen bkz. **Demirkol Selami/Baş Bereket Zuhul**, (Teori ve Pratikte) İdari Yargıda Dava Açma ve Davaların Takip Usulü, İst 2001, sh. 70.

⁸¹ D.10D., E. 1982 /3861, K. 1982 /770 (<http://www.danistay.gov.tr>). Yine örneğin İdarece, köy merasına ayrı ayrı tecavüz ettikleri ileri sürülen ilgililerin, hak ve menfaatte iştirakleri bulunmaması nedeniyle haklarında 5917 sayılı yasaya göre verilen karara karşı birlikte dava açamazlar (D.10D., E. 1982/4501, K. 1982/1806 (<http://www.danistay.gov.tr>)).

⁸² DVDDGK., E. 1988/12, K. 1988/30 (<http://www.danistay.gov.tr>).

⁸³ DVD4DGK., E. 1988/12, K. 1988/30, DD., S. 72-73, sh. 133.

Davacının dava açmadan da aynı hak veya menfaate ulaşma imkanı varsa dava açmakta menfaatinin olup olmadığı hakkında tereddüt hasıl olabilir. Örneğin taşınmaz mal zilyetliğine tecavüz idari yoldan önlenilecekse, yargı yolu ile aynı sonuca ulaşmaya imkan tanınmalı mıdır? Bizce hukuk devleti ilkesi, hak arama özgürlüğü (AY md.36) ve “idarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır” hükmü (AY md.125/1) gereği “mecburi idari itiraz” yolu öngörülmemiş hallerde ilgili, “etkin başvuru yolu” olarak yargısal güvenceden mahrum bırakılmamalıdır. Belirtelim ki, “idarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır” hükmü, sadece “idari yargı yolu”nu değil, adli yargı başta olmak üzere diğer yargı yollarını da ihtiva ettiğinden, hükmün “idari yargı yolu” açıktır olarak değiştirilmesi, idari yargının geliştirilip güçlendirilmesi ve uzmanlaşma (ihtisas) mülhazaları yönüyle de daha doğru gözükmektedir.

2. Maddi Olay veya Hukuki Sebeplerin Aynı Olması

Birden çok kişinin tek dilekçe ile dava açabilmesi için “maddi olay”da ayniyet olmalıdır. Maddi olayda ayniyet taleplerin de aynı olması anlamına gelmez. Aynı sebep, idari işlem veya idari sözleşme ya da idarenin mâli sorumluluğunu gerektiren bir eylem olabilir.

Maddi olay veya hukuki sebeplerin “benzer”(gleichartig) olması tek dilekçe ile dava açabilmek için yeterli değildir. Çelişkili hükümlerin engellenmesi ve usul ekonomisi amacıyla benzer sebeplerin de tek dilekçe ile dava konusu yapılabilmesi imkan verilmesi yerinde olabilir.

a. Maddi Olayın Aynı Olması

İptal davalarında maddi olay; tesis edilen icrai işlem, tam yargı davalarında ise idari zarara neden olan eylemdir. İdari işlemde de kaynaklanabilen bu zarar, esasen ekonomik değer taşıyan her türlü eksilme ve kayıptır⁸⁴.

⁸⁴ Eren Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.II, İst 1994, sh. 45. Zarar; maddi veya manevi olabilir. Maddi zarardan ilk başta anlaşılması gereken “fiili zarar”dır. Fiili zarar, malvarlığının mevcut durumunda zarar görenin iradesi dışında meydana gelen fiili azalmadır. Örneğin polis tarafından adamın öldürülmesi, vücut bütünlüğünün ihlali halinde bakım ve tedavi giderlerinin ödenmesi fiili zarardır. Fiili azalma, malvarlığının aktif kısmının eksilmesi şeklinde olabileceği gibi, pasif kısmının artması şeklinde de olabilir. Doğrudan doğruya veya dolaylı zarar da bu kapsama dahildir.

Maddi olayın aynı olması, sebebin de aynı olmasını gerekli kılar. Bir bombanın patlaması sonucu pek çok kişinin yaralanması halinde, yaralananlar tek dilekçe ile dava açamazlar⁸⁵. Çünkü her bir yaralının yaralanma derecesi ve vücut bütünlüğü farklı olduğundan, maddi-manevi tazminat talebi de ayrı olabilecektir. Yani maddi olay bedene saplanan parçalar olup, farklı şekilde her bir yaralıyı ve onun vücut bütünlüğünü etkilemektedir. Aynı parça, birkaç kişiyi yaralasa bile cevap değişmeyecektir.

Dava konusu parsellerin ayrı parseller olması maddi bakımdan birliği engellediğinden tek dilekçe ile dava açılması halinde her davacı tarafından kendi parseli ile ilgili ayrı dava açılmak üzere dava dilekçesi reddedilmiştir⁸⁶.

Mahrum kalınan kâr, idari yargıda sınırlı biçimde kabul edilmektedir. Ancak gerçekleşmesine kesin gözüyle bakılan zarar niteliğindeki mahrum kalınan kâr bu kapsamda değerlendirilmektedir. İçtihatlarla oluşan bu yaklaşımın gözden geçirilmesi ve mahrum kalınan kâr konusunda geniş yorum yapılmasının yargısal güvenceyi pekiştiren ve hakkaniyete daha uygun bir yaklaşım olacağı kanısındayız.

Öte yandan zarar şahsa/shahıslara veya onlara ait şeylere verilebilir. Şahsa verilen zarar, onun fizik veya ruh bütünlüğüne yönelik de gerçekleşebilir. Örneğin TRT veya idarece tesis edilen yayın kanalından kişinin şan veya şöhretine yönelik yapılan yayınlar da zarar kapsamına dahildir.

⁸⁵ Oysa medeni yargılamada durumun farklı olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin aynı haksız fiilden zarar görenler, aynı yangından evleri yanan bina sahipleri, kasden veya ihmal yahut tedbirsizlikle yangına sebebiyet veren kişiye zararlarının tazminine mahkum ettirmek için birlikte dava açabilirler veya fail birden fazla kişi ise bunlara karşı birlikte tazminat davası açılabilir (BK m.50). Bunun gibi, bir trafik kazasında maddi zarara uğrayan kişiler, kazayı yapan kişiye karşı tazminat iddiası ile birlikte dava açabilirler. Bu verilen misallerdeki davalarda, maddi sebep (vakıa) yangın veya trafik kazası; hukuki sebep ise, bir haksız fiildir (BK md.41). Bkz. **Ulukapı** Ömer, Medeni Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı, Konya 1991, sh. 126.

⁸⁶ D.6D., E. 1986 /1018, K. 1986/886 (<http://www.danistay.gov.tr>). Kararın azlık oyunda ise, “temyiz dosyasının incelenmesinden imar planı değişikliği ile davacılar ait parsellerin de yer aldığı birbirine bitişik 20 ayrı parsel taşınmazın park alanına tahsil edildiği, söz konusu imar planına müştereken yapılan itirazın da dava konusu belediye meclisi kararıyla reddedildiği anlaşılmaktadır.

Bu durumda, aynı işlemler aynı amaca uygun olarak yapılan imar planı değişikliği işleminin iptalinde birbirlerine bitişik taşınmazların maliki olan davacılar arasında hak veya menfaate iştirak ile maddi ve hukuki sebeplerde birlik bulunduğu gözetilmeksizin her parsel için ayrı ayrı dilekçelerle dava açılması gerektiğinden bahisle dava dilekçesinin reddi yolunda verilen İdare Mahkemesi kararında usul ve yasaya uyarlık bulunmadığından anılan kararın bozulması gerektiği oyu ile çoğunluk kararına karşıyım” denilmiştir.

b. Hukukî Sebebin Aynı Olması

"Aynı hukukî sebep" iptal davalarında idari işlemin unsurlarındaki hukuka aykırılık, tam yargı davalarında ise idarenin sorumluluğunun hukukî dayanağıdır⁸⁷. Tüzüğe dayalı, yönetmelik aleyhine birlikte açılan davalarda "hukukî sebeplerde birlik" söz konusudur⁸⁸. Birden çok kişinin aynı düzenleyici işleme karşı tek dilekçe ile dava açması her zaman ve mutlaka hukukî sebepte birlik olduğunu göstermeyebilir. Örneğin aynı imar planı olsa bile, planın genelini ilgilendirmeyen farklı imar adalarında ve farklı mülkiyetleri olan şahısların plan içerisindeki durumları farklılık taşıyabilir⁸⁹. Belirtelim ki, aynı idari işlem ile birden fazla konuda karar alınmış ve kararlardan bir kısmı mal, bir kısmı tazminata ilişkin ve her biri olumsuz ise hukukî işlemin ortak (müşterek) olduğu söylenebilir. Aksi halde tek dilekçe ile dava açılmaz⁹⁰.

⁸⁷ Candan, sh. 276 vd.

⁸⁸ Nitekim, 1.8.1967 günlü 12662 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5.7.1967 günlü 6/8517 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan "Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkif Evlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük"ün 78/3, 134, 139 ve 184. maddelerinin, 12.9.1983 günlü, 18163 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2.8.1983 günlü 83/ 6920 sayılı Tüzük ile değişik 110, 152, 178,183, 189, 198, 204. maddelerinin, bu Tüzük değişikliği ile eklenen 36/A, 36/B, 37/A, 78/B ve 107/d maddelerinin, 25.9.1987 günlü 19585 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 17.8.1987 günlü 87/12046 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Tüzük ile değiştirilen 126, 139, 198. maddelerinin ve 154.maddeye eklenen fıkranın, Gaziantep Münferit Tip Cezaevi İç Yönetmeliğinin ve bu cezaevinde uygulanmakta olan bazı kuralların uygulanmaması veya değiştirilmesi taleplerinin reddine ilişkin işlemin iptalleri istemiyle açılmıştır. Davacılar yönünden hak ve menfaatte iştirak ile maddi ve hukukî sebeplerde birlik bulunduğundan, dava dilekçesi 2577 sayılı Kanunun 5.maddesine uygun görülmüştür (DİDDGK., E. 1987/51, K. 1989/ 37, <http://www.kazanci.com.tr>).

⁸⁹ Örneğin bir kararda (...) Toplu Konut alanında bulunan 1262 ada, 1 parsel, 1266 ada, 1-2 parsel ve 1286 ada, 8 parsel sayılı taşınmazlara ilişkin 1/5000 ölçekli planın iptali istemiyle tek dilekçe ile dava açılmışsa da birbirinden farklı ada içerisinde bulunan taşınmazların plan içerisindeki durumlarının da farklılık gösterebileceği dikkate alınarak, aralarında maddi ve hukukî bağıllık bulunmadığından 1262 ada, 1266 ada ve 1286 ada da bulunan taşınmazlar için üç ayrı dava açılması gerekirken tek dilekçe ile açılan davaya ait dilekçede 2577 sayılı Yasanın 5/1 maddesine uygunluk görülmemiştir (İstanbul 5.İdare Mahkemesi, Esas No:2006/ 2111, Karar No:2006/2810).

⁹⁰ Örneğin, "...davacı ortak girişim grupları tarafından Kuşadası ve Çeşme Limanlarının özelleştirilmesine ilişkin Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararlarının iptali istemiyle açıldığı anlaşılakta olup, davacılar arasında hak ve menfaat da iştirak bulunmadığı gibi, iptali istenilen Çeşme ve Kuşadası Limanlarının Özelleştirilmesi işlemleri arasında da maddi ve hukukî birlik bulunmadığından bir dilekçe ile dava açılması mümkün değildir...". Ankara

Aynı düzenleyici işlemde kaynaklansa bile farklı birel işlemler, düzenleyici işlemle birlikte aynı anda tek dilekçe ile dava konusu edilemezler. Örneğin 2981 sayılı Yasa hükümleri uyarınca yapılan imar uygulama işlemine göre iki ayrı kişiye ait iki ayrı parselde yer alan taşınmaz kısmının ve dayanağı ıslah imar planının iptali istemi ile bu kişiler tek dilekçe hem plan ve hem de birel işlemlerin iptalini isteyemezler⁹¹. Yine örneğin tasarrufu teşvik kesintisine karşı her memur ayrı ayrı dava açmalıdır.

Belirtelim ki, idari sözleşmelerden doğan davalar (İYUK md.1/c)⁹² tam yargı davası olarak açılabilir⁹³. Bu tür davalarda hukuki sebep sözleşme olup, idari sözleşmenin iptali davası açılmaz. Çünkü ortada idari bir işlem yoktur.

B. “HAK veya MENFAATTE İŞTİRAK” ile “MADDİ OLAY veya HUKUKİ SEBEPLERDE BİRLİK” BAKIMINDAN YARGILAMA SÜRECİNDE KARŞILAŞILABİLEN BAŞLICA HUKUKİ SORUNLAR

Yasanın mevcut düzenlemesinden hak veya menfaat arasında bir ayırım yapılmadığı gerek hak, gerekse menfaat ihlali olanların aynı dilekçe ile dava

10. İdare Mahkemesi, Esas No: 2003/1024, Karar No: 2003/874 (yayımlanmamıştır). Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Şöyle ki; Birden çok imalathanenin farklı yerlere taşınmasına dair alınan bir karara karşı, her imalathane sahibinin ayrı ayrı dava açması gerekir. Çünkü bunlardan her birinin işyeri, işyeri şartları ve alınacak tedbirler farklıdır.

- Askeri araç devrilmiş ve araçtaki kişiler yaralanmışlarsa bunlar tek dilekçe ile dava açamazlar. Çünkü her biri farklı miktarda zarara uğramıştır.
- Bir barajdan fazla su salınması nedeniyle tarlalar su içerisinde kalmış ve ürünler zarar görmüş ise tarla sahiplerinden her birisi farklı miktarda zarara uğradıkları için tek dilekçe ile dava açamazlar.
- Kurutma ücreti tahakkuku her bir malik için farklı olduğundan tek dilekçe ile dava açılmaz.

Birbirinden farklı ve ayrı kullanma izinlerine tabi binaların (söz gelimi bekçi kulübesi, büro, garaj, anbar inşası gibi) bitim tarihleri farklı ve ayrı müracaatlara konu olmuş iseler izin iptaline karşı tek dilekçe ile dava açılması mümkün değildir (kararlar için bkz. **Gözübüyük/Tan**, 181 vd.)

⁹¹ İstanbul 2. İdare Mahkemesi, Esas No: 2003/1570, Karar No: 2006/421 (yayımlanmamıştır).

⁹² Anılan hüküm şöyledir: “(Değişik: 18.12.1999-4492/6 md.) Tahkim yolu öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar hariç, kamu hizmetlerinden birinin yürütülmesi için yapılan her türlü idari sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davalar”.

⁹³ **Gözübüyük**, 146-150.

açması halinde aynı hukuki ve usuli rejime tabi olması gerekeceği anlaşılmaktadır.

Menfaat ihlaline dayalı tek dilekçe ile dava açmada, yargılama birliğine rağmen dava ortaklarının usulü işlemleri, diğerlerinin davaları bakımından tesir etmemelidir. Her ortak feragat, kabul, sulh işlemleri için kendi davası üzerinde tasarruf edebilir⁹⁴.

Candan, “...birlikte dava açılması halinde, dava arkadaşlığı söz konusudur. Bu dava arkadaşlığı, ihtiyari (seçimlik) dava arkadaşlığıdır. Mecburi (zorunlu) dava arkadaşlığı, idari/vergi yargı(sın)da sadece davalılar için mümkündür...” demektedir⁹⁵.

İhtiyari dava arkadaşlığında idari mahkeme, yargılamanın iyi bir şekilde yürütülmesinin sağlanması için birlikte açılmış veya sonradan birleştirilmiş davaların ayrılmasına, davanın her safhasında istek üzerine veya re’sen karar verebilir. Birden çok kişinin dava açması halinde duruşma istenmişse ve davacıardan bir kısmı duruşmaya gelmemişse diğer gelen kişiler duruşmada dinlenir. Aynı mahkemede görülmekte olan davalar yönünden verilen birleştirme ve ayırma hususundaki kararlar ancak nihai kararlar birlikte temyiz edilebilir.

Birden fazla kişinin bir kısmı davacı konumunda yer almamışsa daha sonra davaya müdahale edebilir⁹⁶. Ancak müdahale isteminin davaya bakan

⁹⁴ **Alangoza** Yavuz/**Yıldırım** Kamil/**Yıldırım-Deren** Nevhis; Medenî Usul Hukuku Esasları, 6.b., İst 2006, sh. 151. Belirtelim ki, mecburi dava arkadaşlığı; hak veya borçta ortaklık olup olmamasına göre maddi bakımdan mecburi dava arkadaşlığı ve şekli bakımdan mecburi dava arkadaşlığı biçiminde olabileceği gibi, ihtiyari (isteğe bağlı) dava arkadaşlığı olarak da davacı veya davalılar arasında ortaya çıkabilir.

⁹⁵ **Candan**, 279-280.

⁹⁶ Koşulları olumlu koşullar ve olumsuz koşullar olarak ikiye ayırmak mümkündür (İYUK md.31, HMUK md 53-58). Buna göre; *olumlu koşullar*: 1-Görülmekte olan bir davanın olması gerekir. 2-Davaya müdahale eden kişinin katıldığı tarafın durumuna göre davanın kazanılmasında ya da kaybedilmesinde meşru bir menfaatinin bulunması gerekir. 3-Katılanın, davanın tarafları gibi taraf ve dava ehliyetinin de olması gerekir. *Olumsuz koşullar* ise, 1-Davaya katılmak isteyen kişinin davanın tarafı olmaması gerekir. 2-Yargılama sona ermemiş olmalıdır. Temyiz aşamasında da katılma mümkündür.

Katılmanın sonuçları şunlardır; 1-Üçüncü kişi katılma talebi kabul edildiği andan başlayarak davayı takip edebilir. 2-Asıl tarafın yararına aykırı işlemler yapamaz. 3-Dava konusu üzerinde maddi hukuka ilişkin bazı işlemleri katılan tek başına yapamaz. 4-Dava sonunda

mahkemece kabulü gerekir. Ayrıca idari yargı yerince davanın re'sen ihbarı da mümkündür. Dava açmış olanlar şartları varsa görülmekte olan davanın bağlantılı davalarla birleştirilmesini de isteyebilir⁹⁷. Bu ihtimalde sonradan ihtiyari dava arkadaşlığı oluşur. Burada ihtiyari dava arkadaşlığı yargılama esnasında ve mahkeme kararı ile gerçekleşmektedir.

Hak ihlalinde davacılar arasındaki hukuki ilişki ve birlik, menfaat ihlaline göre daha sıkı, hatta bazı durumlarda kaynaşmış haldedir. Dolayısıyla menfaat ihlalinde durum farklı olup, menfaat ihlalinin somut olayda dar veya geniş yorumuna dayalı olarak bu farklılık daha da belirginleşebilecektir. Özellikle çevrenin korunması, eski eserlerin korunması ve yaşatılması, imar planları gibi menfaat ihlalinin geniş yorumlanması gereken hallerde davacılarından birisinin menfaat ihlalinin ortadan kalkması veya değişmesi hallerinde sorun karmaşık hale gelebilecektir. Hak ihlali varsa mecburi dava arkadaşlığı rejimi, menfaat ihlali varsa ihtiyari dava arkadaşlığı rejiminin uygulanmasının gerekeceğine dair bir yaklaşım da yasal hükümler karşısında bizce yeterli değildir.

“Hakta iştirak ve maddi olay veya hukuki sebeplerde birlik” halinde yargılama sürecindeki özel durumlar ortaya çıkabilir. Kural ihtiyari dava arkadaşlığı olup, kuralın istisnası olarak; adi ortaklık, aile şirketi emvali veya miras şirketi ortaklarının ancak özel yasa hükümleri çerçevesinde zorunlu dava arkadaşı olabileceğidir. “Hakta iştirak ve maddi olay veya hukuki sebeplerde birlik” nedeniyle birden çok kişinin birlikte dava açması halinde davacılar, münferiden davayı takip edebilmek imkanına sahip olmayıp, her biri ayrı ayrı dava açamazlar. Bu nedenle davaların ayrılmasına karar verilemez. Ancak davanın süreaşımına uğraması gibi “acil” haller varsa sırf ittifakın sağlanamaması yüzünden hak kaybının önlenmesi için tek bir ortağın dava açabilmesine imkan verilmelidir. Ancak bu ihtimalde dava açan ortağın davaya tek başına devamına imkan verilmemelidir. Dava şartları her bir dava

katılan hakkında bir karar verilemez. 5-Müdahil tek başına temyiz ve karar düzeltme talebinde bulunamaz.

⁹⁷ Belirtelim ki, Medeni Usul Hukukundaki ihtiyari dava arkadaşlığında dava arkadaşlarından her biri hükmü yalnız başına kanun yoluna götürebilir. Süresinde kanun yoluna başvurmamış olan ihtiyari dava arkadaşları hakkında hüküm kesinleşir. Diğer dava arkadaşlarının temyiz yolu başvurusu sonucu hüküm bozulursa bu bozmadan kanun yoluna başvurmamış ve bu nedenle haklarındaki hüküm kesinleşmiş olan ihtiyari dava arkadaşları yararlanamaz (**Kuru Baki/Arslan Ramazan/Ejder** Yılmaz, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 18.b., Ank 2007, sh. 520).

ortağı için ayrı ayrı dikkate alınmalıdır. Birisinde bir eksiklik varsa davanın ayrıştırılması mümkün olmadığından davanın reddine karar verilmelidir. Bu nedenle birden çok kişinin dava açması gerekirken içlerinden sadece birisi dava açmış ise dava reddedilmelidir. Duruşma söz konusu ise bütün ortaklar duruşmaya davet edilmelidir. Davaya son veren taraf işlemleri örneğin, davadan feragatın hep birlikte yapılması gerekir. Ancak bunlardan birisi bile davadan feragat etmek istemezse diğerlerinin feragat beyanı hükümsüz kalmalıdır. Bir ortağın feragat veya kabulü tek başına hüküm ifade etmemelidir. Bununla birlikte davacılarından birisinin yapmış olduğu usulü işlemin, yapmamış davacıya da etkili olması gerekir. Davanın birlikte açılmasının zorunlu olduğu hallerde, dava birlikte yürütülmeli ve dava sonucunda tek bir hüküm verilmelidir. Süreler her birisi için ayrı ayrı işlemez. Mahkemenin davacıların hepsi hakkında aynı kararı vermesi gerekir. Biri hakkında kabul, diğeri hakkında davayı red kararı veremez. Yargılama giderlerine her biri için ayrı ayrı hükmedilmemelidir. Kanun yollarına da hep birlikte başvurmaları gerekir. Kanun yollarına başvurmada Danıştay’ın bozma kararından sonra davaya bakan ilk derece mahkemesi bozma kararına uymuşsa, bu karar aleyhine yeniden süresi içerisinde Danıştay’ın ilgili dairesine temyiz yoluna başvurulabilir. Yine karar düzeltme yoluna da gidilebilir. Çünkü bozmadan sonra verilen karar yeni bir karardır. Ancak bu konuda İYUK md.49/3’de mahkemenin yeniden karar vereceği hususu düzenlenmekle birlikte sonrası, yani bu kararın temyiz edilip edilemeyeceği hususu açıkça düzenlenmemiştir. Sadece İYUK md.49/4’de ilk derece mahkemesinin ısrar kararına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Bu nedenle sözünü ettiğimiz eklemenin anılan İYUK md.49/3’ün sonuna yapılarak bozmaya uyma kararının temyiz edilebileceği ve karar düzeltme yoluna gidilebileceğinin yasal hüküm altına alınması gerektiği görüşündeyiz.

Yine müşterek hak sahipliğinin irtifakta olması durumunda sözelimi kamulaştırmada bir taşınmazın maliki ile o taşınmazda lehine sınırlı aynı hak tesis edilen kişiler için ihtiyari dava arkadaşlığı hükümlerinin işletilmesi daha doğru gözükmeyle birlikte, İYUK’daki düzenlemede bu konuda ayırım yapılmadığı da görülmektedir.

“Menfaat” ve “hak kavramları”nın koruduğu kişiler, ilişkiler ve korumanın kapsamı dikkate alınmalıdır. Tek dilekçe ile birden çok kişinin dava açması zorunluluğu olan hallerde bunlardan sadece birkaçı dava açmış ise idare mahkemesi dilekçe red kararı mı vermeli, yoksa davanın ihbarı yoluyla

dava açmayanların davaya müdahale⁹⁸ etmesi mi sağlanmalıdır? Böyle bir durumda kanımızca ikinci seçenek daha doğru gözükmektedir. Çünkü idari yargıda davanın ihbarı İYUK md.31/1-son cümlesine göre, Danıştay, mahkeme veya hakim tarafından re'sen yapılır. Şayet diğerleri davaya katılırsa idare mahkemesi davaya devam edebilmelidir. Ortaklardan birisi, aralarında yapılan anlaşmaya göre, malın idare ve tasarrufu hakkına sahipse artık o mal hakkındaki işlem aleyhine tek başına iptal davası açabilmelidir. Kanun yollarına başvuru bakımından bütün ortakların birbirlerini birlikte temsil ettikleri kabul edilmeli, hakkında kanun yolu süresi geçmiş ortak kanun yoluna müstakilen müracaat hakkını kaybetmelidir⁹⁹.

“Menfaatle iştirak ve maddi olay veya hukuki sebeplerde birlik” halinde yargılama sürecindeki özel durumlar da söz konusu olabilir. Örneğin, bir apartmanın manzarasını kapatacak biçimde önündeki komşu ön parselde inşaat izni verilmesi halinde kat maliklerinin “manzaranın kapanmamasına” ilişkin menfaatlerinde iştirak vardır. Bu durumda yukarıda belirtilen yargılama sürecine ilişkin hukuki noktaların ihtiyari dava arkadaşlığı kapsamında değerlendirilmesinin mümkün olacağı kanısındayız. Sonuçta konu ile ilgili İYUK'ta açık bir düzenleme olmasında kanımızca fayda bulunmaktadır.

Yargılama usulü açısından bakıldığında; davacılarından her birisinin ad, soyad ve adresinin gösterilmesi gerekir. Bunlar müşterek adres de gösterebilirler. Ancak böyle bir zorunluluk bizce bulunmamaktadır¹⁰⁰. Ortak adres gösterilmemişse tebligat dava arkadaşlarının her birine yapılmalıdır. Ortak adres gösterilmesi halinde bu adrese yapılan tebligatlar bütün davacılarla

⁹⁸ Bu konuda bkz. **Pekcanitez** Hakan, “İdari Yargıda Fer’i Müdahil Hükmü Tek Başına Temyiz Edebilir mi?”, (Karar Tahlili), Prof.Dr. Turhan Tufan Yüce’ye Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2001, sh. 591 vd.; **Kalafat** Ahmet, “İdari Yargılama Usulü Kanununa Göre Üçüncü Şahısların Davaya Katılması”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 73, Kasım-Aralık 2007, sh.196 vd; **Yaman** Saadettin, “Adli ve İdari Yargıda Davaya Müdahale (Katılma) ve İdari Yargıda Asli Müdahalenin Kabulüne Duyulan İhtiyaç”, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, S. 2, Haziran 2008, sh. 95.

⁹⁹ Alman Medeni Yargılama Hukukunda (ZPO §62) mecburi dava arkadaşlarından bir kısmı tarafından söz konusu süre kaçırılırsa kanun yoluna başvuran dava arkadaşının diğerlerini temsil ettiği konusunda bkz. **Ulukapı**, 191.

¹⁰⁰ Aksi yönde bkz. “Tek dilekçe ile müştereken dava açılması halinde dava açanların Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 44’üncü maddesi uyarınca müşterek bir adres bildirmeleri gerektiği hk.” D., 4D., E. 89/1860, K. 89/3185 için bkz. **Candan**, sh. 280, dipnot 414).

yapılmış sayılır. Tebligat masraflarının karşılanması koşuluyla her bir davacının farklı adres göstermesi, hatta davacılarından bir kısmının avukatla temsil edilmesi halinde avukatın adresinin de gösterilmesi gereklidir. Davacıların her birisi kendisi için vekil atayabilir. Taraf ehliyeti, dava ehliyeti, vekalet, yargı yolu gibi unsurlar her bir davacı için ayrı ayrı incelenmelidir¹⁰¹. Her ortak için dava şartları ayrı ayrı incelenmelidir ve bunlardan her biri müstakilen iddia ve savunma isteyebilir.

Davacılarından birisinin ileri sürdüğü bir savunmadan bunu ileri sürmeyen diğer davacılar faydalanmalıdır. Örneğin idari işlemde süre aşımı olduğu iddiası. Davada; ortak bir yargılama ve delil ikamesi söz konusudur. Davacılarından birisi tarafından ileri sürülen bir delil, bunu ileri sürmeyen diğer davacı tarafından da gösterilmiş sayılmalıdır. Mahkeme tüm delilleri birlikte re'sen araştırma ilkesine göre incelemeli ve değerlendirmelidir.

Sonuç olarak, İYUK'ta, bu konuda hak veya menfaat arasında bir ayırım yapılmamak suretiyle “menfaati etkilenenler” hakkı etkilenenler ile aynı hükümlere tabi tutulmuştur. Kanımızca davacılar açısından bakıldığında, hakkın bölünememesi, maddi hakkın niteliği ve bu bağlamda adi ortaklık, aile şirketi emvali veya miras şirketi söz konusu ise niteliğine uygun düştüğü ölçüde ve ilgili özel yasa hükümleri de dikkate alınarak zorunlu dava arkadaşlığı hükümlerinin işletilmesi mümkün olmakla birlikte, davacılar bakımından ana kuralın; gerek hak ihlali ve gerekse menfaat ihlali halinde ihtiyari dava arkadaşlığı hükümlerinin işletilmesi olduğu söylenebilir. Burada hakkın niteliği değil, hak arama özgürlüğünün idari yargıdaki yansıması söz konusudur. Lafzi yorum açısından bakıldığında da İYUK md.5/2 hükmü dikkatle okunduğunda “Birden fazla şahsın müşterek dilekçe ile dava açabilmesi...” denilmekte olup, “açabilme” teriminin yasa koyucu tarafından mecburi değil, ihtiyari dava arkadaşlığı kavramının esas alındığı, idari işlemlerin yargısal denetimi yolunun kolaylaştırılmasının hukuk devleti ilkesine de uygun olduğu, söylenebilir. Amaçsal (gai) yorum açısından bakıldığında, bu yaklaşımın aynı zamanda davacıların da lehine olduğu açıktır.

Davalı konumunda birden fazla idare söz konusu ise bunlar arasında mecburi dava arkadaşlığı söz konusudur. Çünkü kanımızca dava konusu işlem veya eylemin yapılmasında yasadan doğan bir ortaklık ve birliktelik söz konusudur.

¹⁰¹ HMUK'da ihtiyari dava arkadaşlığındaki bu durum için bkz. **Pekcantez Hakan/Atalay Oğuz/Özkes** Muhammet, Medeni Usul Hukuku, 6.b., Ank 2007, sh. 211.

C. YAKIN KAVRAM OLARAK BAĞLANTILI DAVADAN AYIRT EDİLME

Dava arkadaşlığı, yargılamanın devamı sırasında veya farklı şahısların aynı mahkeme nezninde görülmekte olan (derdest) davalarının birleştirilmesi talebi üzerine veya re'sen verilecek birleştirme (tevhit) kararı ile doğabilir. Bağlantı sebebi ile davaların birleştirilmesine gidilebilmesi için davaların her birinin aynı yargılama türüne (Prozessart) tabi olması gerekir¹⁰². Burada taraf çokluğu değil, talep çokluğu (objektive Klagenhäufung) söz konusudur. Bunun yapılabilmesinde her bir talep için mahkemenin yetkili ve görevli olması ve ayrıca da her bir talep için aynı yargılama çeşidi olmalıdır.

Bağlantılı davalarda (İYUK md.38-42) davacı veya davalı tarafta birden fazla kişi yer almaktadır. Davalar arasında bağlantının bulunması bunların mutlaka tek dilekçe ile dava açılabileceğini göstermez. Bağlantılı davalarda aralarında bağlantı bulunan davalar aynı dilekçe ile açılmış değildir¹⁰³. Bağlantının olabilmesi için idare mahkemesi, vergi mahkemesi, Danıştay'a veya birden fazla idare veya vergi mahkemelerine açılmış bir dava olmalıdır (İYUK md.38/2). Davalar arasında bağlantı bulunduğu takdirde mahkeme talep üzerine bu davaların sonradan da birleştirilmesine karar verebilir.

III. ASKERİ İDARİ YARGIDA TEK DİLEKÇE İLE DAVA AÇMA

1602 s.Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanununda aynı dilekçe ile dava açılacak haller konusunda madde 38'de "20 nci maddede¹⁰⁴ yazılı idari eylem ve işlemler aleyhine ayrı ayrı dava açılır. Ancak aralarında maddi

¹⁰² HMUK md.45'de ise bağlantı, davaların aynı sebepten veya biri hakkında verilecek hükmün diğerini etkileyecek nitelikte bulunması halinde bağlantı (irtibat) varsayılır.

¹⁰³ Karşı görüşte bkz. **Derdiman** R. Cengiz, İdari Yargının Genel Esasları, İst 2004, sh. 140.

¹⁰⁴ Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin görevlerine ilişkin söz konusu madde şöyledir: Madde 20- (Değişik:25/12/1981-2568/1 md.) Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Türk Milleti adına; askeri olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların ilk ve son derece mahkemesi olarak yargı denetimini ve diğer kanunlarda gösterilen, görevleri yapar. Ancak, askerlik yükümlülüğünden doğan uyuşmazlıklarda; ilgilinin asker kişi olması şartı aranmaz.

Bu Kanunun uygulanmasında asker kişiden maksat; Türk Silahlı Kuvvetlerinde görevli bulunan veya hizmetten ayrılmış olan subay, askeri memur, astsubay, askeri öğrenci, uzman çavuş, uzman jandarma çavuş, erbaş ve erler ile sivil memurlardır.

ve hukuki bakımdan bağıllık varsa, aynı şahsı ilgilendiren birden fazla eylem ve işlemler aleyhine bir dilekçe ile de dava açılabilir" hükmü yer almaktadır. Hükümden anlaşılacağı üzere, birden fazla kişinin tek dilekçe ile dava açmasına imkan verilmemiştir. Bu konuda hüküm konulmasının yararlı olacağı kanısındayız.

Diğer taraftan aynı kişinin tek dilekçe ile birden fazla işleme karşı dava açabilmesi için aralarında maddi ve hukuki bakımdan bağıllık olan işlem ve eylemler aleyhine dava açabilmesine imkan verilmiştir. Bu noktada İYUK'tan farklı olarak "eylem"lerin de tek dilekçe ile dava açılabilmesinde açıkça zikredilmesi önemli ve ileri bir düzenlemedir. Ayrıca anılan hükümde aralarında "maddi ve hukuki bakımdan bağıllık" denilmek suretiyle İYUK'taki "maddi veya hukuki yönden bağıllık" hükmüne göre "ve" bağlacı nedeniyle daha dar bir yaklaşım benimsendiği görülmektedir. "Maddi yönden bağıllık" ve "hukuki yönden bağıllık" konusu daha önce açıklandığı için o bilgilere gönderme yapıyoruz.

IV. İYUK md.5 BAĞLAMINDA İDARİ YARGIDA TEK DİLEKÇE İLE DAVA AÇMANIN HÜKÜMLERİ

A. TEK DİLEKÇE İLE USULE AYKIRI DAVA AÇILMASININ HUKUKİ SONUÇLARI

Tek dilekçe ile usule aykırı dava açılması; imza eksikliği, adres göstermeye ilişkin sorunlar ve/veya farklı adres gösterilmesi, tebligata ilişkin sorunlar gibi nedenlerden kaynaklanabilir. Usul kurallarına uyulmadan açılan böyle bir davada mahkeme dava açma konusundaki eksiklik ve aykırılıkları ilk incelemede dikkate almalıdır (İYUK md.14/3-g).

Dilekçeler bu yönden kanuna aykırı görülürse durum; görevli daire veya mahkemeye bir rapor ile bildirilir. Tek hakimle çözümlenecek dava dilekçeleri için rapor düzenlenmez ve ilgili hakim tarafından uygulanır. Yapılacak inceleme ve işlemler dilekçenin alındığı tarihten itibaren en geç onbeş gün içinde sonuçlandırılır. İlk incelemeyi yapanlar, bu noktalardan kanuna aykırılık görmezler veya daire veya mahkeme tarafından ilk inceleme raporu yerinde görülmezse, tebligat işlemi yapılır. Bu hususun ilk incelemeden sonra tespit edilmesi halinde de davanın her safhasında ilk inceleme üzerine verilecek kararlara ilişkin hükümler (İYUK md.15) uygulanır. Dilekçede eksiklik halinde dilekçe red kararı verilmelidir.

Dilekçenin aynı dilekçe ile dava açılacak haller hükmüne(İYUK md.5) uygun bulunmaması halinde İYUK md.15/1-d bendi uyarınca yeniden dava açmak da serbest olmak üzere “dilekçenin reddine” karar verilir. Bu durumda dilekçe örneği mahkemece davacıya iade edilmelidir. Dilekçe ekler içeriyorsa eklerin de verilmesi gerekir.

Tek dilekçe ile açılan davada imza eksikliği varsa İYUK md.3/1’de yer alan “*İdari davalar, Danıştay, idare mahkemesi ve vergi mahkemesi başkanlıklarına hitaben yazılmış imzalı dilekçelerle açılır*” hükmünün ihlalinden söz edilecektir. İdari davaların mahkeme başkanlığına hitaben yazılmış imzalı dilekçelerle açılması öngörüldüğünden imza eksikse dilekçe red kararı verilmelidir. Tek dava dilekçesiyle hazırlanan ortak dilekçenin davacılarının tamamı tarafından imzalanması gerekir. Davacılarından birisinin diğeri adına dava dilekçesini re’sen imzalaması hukuka aykırı olup, şayet imzalarsa duruma göre dava ehliyet yönünden ya da avukat olmayan vekil aracılığı ile düzenlenme nedeniyle dilekçe red kararı verilir¹⁰⁵.

Müşterek dilekçe ile açılan davada verilen mahkeme kararı nedeniyle davalı idarece yapılan temyiz başvurusuna ait dilekçenin yalnızca davacılarından bazılarının tayin ettiği avukatlara tebliğ edilip, diğer davacılara herhangi bir tebligat yapılmadan ve dosya tekemmül ettirilmeden Danıştay’a gönderilmemelidir. Şayet gönderilirse belirtilen eksiklik giderildikten sonra Danıştay’a gönderilmek üzere dosyanın ilgili idare veya vergi mahkemesine gönderilmesine karar verilir¹⁰⁶.

Dilekçe ret kararının Tebligat Kanununa göre tebliğinde PTT memurunun hatasının olması halinde davacının, yasal sürede dava dilekçesinin yenilenmemesinden doğan sonuca katlanması beklenmemelidir¹⁰⁷. Tebligat Kanununa aykırı tebligatlar geçerli kabul edilemez.

Belirtelim ki, dilekçenin reddi kararı, davanın reddi anlamına gelmeyip, her iki karar birbirinden farklıdır¹⁰⁸.

¹⁰⁵ Candan, 280; Karakoç Yusuf, Vergi Uyuşmazlıklarının Çözüm yolları (Vergi Yargılaması Hukuku), Ank 2007, sh. 155 vd.. Yine bkz. Rouquette Rémi, Traité du procès administratif, Paris 2003, sh. 341.

¹⁰⁶ D.7D., E. 2003/912, K. 2006/2956 (<http://www.danistay.gov.tr>).

¹⁰⁷ DVDDGK., E. 96/301, K. 98/38 (<http://www.danistay.gov.tr>).

¹⁰⁸ Örneğin bir olayda, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun 03.07.2003 tarih ve 1085 sayılı bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni kaldırılan Türkiye İmar Bankası T.A.Ş.’nde bulunan hesap karşılığı zararın ödenmemesine ilişkin işlem

Dilekçenin reddi kararına karşı tek hakimle verilmişse itiraz (İYUK md.45), heyet halinde verilmişse temyiz kanun yoluna (İYUK md.46) başvurulamaz¹⁰⁹. Çünkü dava dilekçesinin reddine dair karar davayı esastan sonuçlandıran bir karar olmayıp, İYUK'ta öngörülen itiraz veya temyiz sebeplerinden birisine konu olabilecek nitelikte değildir. Dilekçe ret kararları, hakimin işten el çekmediği kararlardan olduğundan bu tür kararların hukuka uygunluğunun davanın sonunda verilecek nihai kararın temyizi üzerine o kararlar birlikte incelenmesine engel bulunmamaktadır¹¹⁰. Dolayısıyla dilekçe yenilendikten ve nihai karar verildikten sonra temyiz aşamasında dilekçe red kararındaki hukuka aykırılıklar ileri sürülebilir.

Danıştay, dilekçe ret kararı verilmesi gerekirken dava esastan red edilmişse, ileri sürülen temyiz sebeplerinin yerinde olmadığından bahisle davacıların aynı dilekçe ile dava açmalarının bozma sebebi olarak kabul edilemeyeceği, sonucuna varmıştır¹¹¹.

Dilekçe ret kararı üzerine yanlışlıkla bir başka mahkemede açılan davanın süre aşımından reddi üzerine, temyiz aşamasında davanın süresinde açıldığına anlaşılması halinde ret kararının bozulması gerekir¹¹².

Görev yönünden red kararı verilmesi gereken hallerde dilekçe red kararı verilmesi hukuka aykırıdır¹¹³.

nedeniyle uğranılan zararın faizi ile birlikte, olayda hizmet kusuru bulunduğu ileri sürülen davalılardan tazmini istenilmiş ve davalı olarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Sermaye Piyasası Kurulu, Başbakanlık, Hazine Müsteşarlığı, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu gösterilmiştir. Olayda verilen dilekçe ret kararı üzerine verilen yenileme dilekçesinin incelenmesinden; dilekçe ret kararında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na karşı ayrı dilekçeyle, diğer davalı idarelere karşı ayrı dilekçelerle iki ayrı dava açılması gerektiğinin belirtilmesine ve karar gereğinin yerine getirilmeyerek aynı yanlışlıkların yapılması halinde davanın reddedileceğinin davacıya bildirilmesine karar verilerek dilekçenin reddedilmesine rağmen yenileme dilekçesinde, davalı idarelere karşı aynı dilekçeyle tek davanın açıldığı, bu suretle dilekçe ret kararına rağmen aynı yanlışlıkların yapıldığı anlaşıldığından davanın reddine karar verilmiştir İstanbul 2. İdare Mahkemesi, Esas No: 2006/2438, Karar No: 2006/2717 (yayımlanmamıştır).

¹⁰⁹ D.7D., E. 2004/1909, K. 2004 /2147; D.3D., E. 86/644, K. 86/1452; D.5D., E. 87/2646, K. 89/574 (<http://www.kazanci.com.tr>).

¹¹⁰ D.4D., E. 94/5760, K. 95/2738, DD., S. 92, sh. 414.

¹¹¹ D.4D., E. 98/2971, K. 99/2273, DD., S. 102, sh. 297.

¹¹² D.7D., E. 1993/2979, K. 1995/5995 (<http://www.danistay.gov.tr>).

¹¹³ "...Dava kamulaştırılan taşınmazın iadesi ile kamulaştırma sonucu uğranıldığı öne sürülen zararın tazmini istemiyle açıldığından, dosya tekemmül ettirilerek davanın tazminata

B. 30 GÜNLÜK SÜRE ve YENİLEME DİLEKÇESİ VERİLMESİ

Dilekçenin reddi halinde otuz gün içerisinde dava dilekçesindeki eksikler tamamlanmaz veya aynı hatalar yapılırsa davanın reddine karar verilir (İYUK md.15/5)^{114, 115}. Yenileme dilekçelerinde aynı yanlışlıklar yapıldığı takdirde davanın reddedileceği hususunun davacıya bildirilmesi gerekir. Böyle bir durumda dava esastan incelenemez¹¹⁶. Otuz günlük süre mahkeme kararının tebliğinden itibaren başlar. Süreyi durduran hollere (mücbir sebep gibi) yasada yer verilmesi yararlı olacaktır. Öte yandan bu sürenin kısaltılması mümkün

yönelik bölümünün idare mahkemesince çözümlenmesi, taşınmazın iadesi istemi de adli yargının görevine girdiğinden bu bölümün de görev yönünden reddi gerektiğinden, mahkemenin ilk inceleme aşamasında dilekçenin reddi kararı vermesinde hukuki isabet bulunmamaktadır (D.6D., E. 87 /585, K. 88 /1729 (<http://www.kazanci.com.tr>); "...Yıkım işlerine karşı idari yargıda, para cezasına karşı da adli yargıda dava açılması gerektiğinden, her iki işleme karşı idari yargıda dava açılması halinde dosyanın tekemmülünden sonra yıkım işleminin esasının idari yargıda incelenmesi, davanın idari yargının görevine girmeyen kısmının görevden reddi gerekirken, dilekçenin ilk inceleme aşamasında reddine karar verilmesinde isabet bulunmamaktadır (D.6D., E. 87 /171, K.87/999 (<http://www.kazanci.com.tr>).

¹¹⁴ Bu nedenle Danıştay'ın "... Bir kez dilekçe ret kararı verildikten sonra aynı eksikliğin yenilenmesi halinde, bu eksikliklerin tamamlanması yolunda yeniden bir karar verilmesi gerekirken, davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesinde isabet bulunmamaktadır" şeklindeki kararı, yasaya uygun gözükmemektedir (D.4D., E. 1984/ 2334, K. 1985/3433 için bkz. **Ergen**, 106).

¹¹⁵ 1950'li yıllarda idari yargıda tek dilekçe ile açılan davalarda dilekçe red usulü bulunmaktaydı. Nitekim bir Danıştay kararında "...İdari davalarda arzualin iptaline karar verilmesi usulü mevcut olmayıp 3546 sayılı Danıştay Kanununun 4904 sayılı kanunla değiştirilen 35 inci maddesinde, kanunun 30 uncu maddesinde yazılı şartları tamam olmayan dilekçelerin muayyen müddet zarfında düzeltilmek veya tamamlanmak üzere sahiplerine geri verileceği tasrih edilmiş bulunmasına göre süresi içinde ve fakat kanunda yazılı şartlara uygun olmayarak açılan davalara ait dilekçelerin bu sebeple red olunması gibi bir maksat esasen Danıştay Kanuniyle derpiş edilmemiş ve bilakis kanunda belirtilen müddet zarfında bu noktaların ikmali sağlandığı takdirde davanın tetkik ve riyeti gerekeceği prensibi kabul olunmuştur...muhtelif karar ve muameleler için bir dilekçe ile dava açılan hallerde, diğerleri hakkında 10 gün zarfında ayrıca dava açmakta muhtar olmak üzere davacılar; davasını karar ve muamelelerden birine hasrettirilmesi lüzumunun tebliği muvafık görüldüğünden..." Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu, E. No: 49/528, K. No: 51/270, Devlet Şûrası İçtihadı Birleştirme Kararları 1949-1952, Cilt 2, (Toplayan: A. Şeref Hocaoğlu) Ank 1953, sh. 30.

¹¹⁶ D.3D., E. 93 /3244, K. 94 /1400 (<http://www.kazanci.com.tr>).

değildir. Sürenin sonu çalışmaya ara vermeye rastlarsa (1 Ağustos-5 Eylül) süre 12 Eylül mesai sonuna kadar uzar (İYUK md.8/3, 61, 62).

Dilekçe red kararı usule uygun tebliğ edilmelidir. Usule uygun olarak tebliğ edilen dilekçe ret kararından itibaren 30 günlük yasal süre geçirildikten sonra verilen dilekçe ile açılan davada süre aşımı söz konusudur¹¹⁷.

Dilekçenin reddi kararının tebliğ tarihinden itibaren 30 gün içinde belirtilen hususlara uygun olarak her davacı ayrı ayrı yeniden dava açabilir¹¹⁸. Dolayısıyla dilekçenin reddi üzerine yenilendiği hususu gözetilmeksizin süre aşımı yönünden verilen red kararı hukuka aykırıdır¹¹⁹.

Tek dilekçe ile dava açma koşulları varken yenileme dilekçesi istenmesi ve yenileme dilekçesinde de birden fazla dönemin vergisinin dava konu edildiğinin belirtilerek davanın reddi yolunda karar verilmesi hukukuna aykırıdır¹²⁰.

Dava dilekçesi süresi içerisinde yenilenmezse mahkemenin bu yöndeki kararı kesinleşir.

Yetkili mahkeme dışında dilekçe kabul edebilen yerlere verilen dilekçeler, en geç üç gün içinde Danıştay veya ait olduğu mahkeme başkanlığına taahhütlü olarak gönderilir. Bu yerlerde harç pulları bulunmadığı takdirde bunlara karşılık alınan paraların miktarı ve alındı kağıdının tarih ve sayısı dilekçelere yazılır (İYUK md.6/3).

C. DELİL İBRAZİ

Birden çok kişinin tek dilekçe ile açtığı davada bunlardan birisinin idari mahkemeye sunduğu delil diğerlerini de yararlanır. Diğer taraftan İYUK md.2'den de anlaşılacağı üzere İYUK'da tespit davasına yer verilmemiş olup,

¹¹⁷ D.12D., E. 2005 /1136, K. 2005 /2921 (<http://www.danistay.gov.tr>); yine bkz. D.4D., E. 95 /2333, K. 96 /406 (<http://www.kazanci.com.tr>).

¹¹⁸ Öte yandan taraflar yapılacak tebliğlere karşı, tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde cevap verebilirler. Bu süre ancak haklı sebeplerin bulunması halinde, taraflardan birinin isteği üzerine görevli mahkeme kararı ile otuz günü geçmemek ve bir defaya mahsus olmak üzere uzatılabilir. Sürenin geçmesinden sonra yapılan uzatma talepleri kabul edilmez. Taraflar, sürenin geçmesinden sonra verecekleri savunmalara veya ikinci dilekçelere dayanarak hak iddia edemezler (İYUK md.16/3, 4).

¹¹⁹ D.7D., E. 2004 /1620, K. 2005 /16 (<http://www.kazanci.com.tr>).

¹²⁰ DVDDGK., E. 96/167, K. 97/476, DD., S. 96, sh. 121.

konu somut vakıa tespiti bakımından önemlidir. Tek dilekçe ile açılan davada, davacılarından biri veya hepsi delil tespiti isteyebilir. İdari yargıda delil tespiti ise sadece taraflarca ve davaya bakan idari yargı yerinden istenebilir. Nöbetçi mahkeme de delil tespiti yapabilir (İYUK md.62/a). İdari yargıda delil tespiti ancak dava açıldıktan sonra ve açılan davaya ilişkin olarak istenebilir. İstem idari yargı yerince uygun görüldüğü takdirde mahkeme üyelerinden birisi bu işle görevlendirebilir. Diğer taraftan bu tespit mahalli idari veya adli yargı mercilerince yaptırılmasına da karar verilebilir. Delillerin tespiti istemi, ivedilikle karara bağlanır (İYUK md.58). Duruşmalı işlerde savcılar, delil tespiti yapılmasını yahut işlem dosyasının getirtilmesini istedikleri takdirde, bu istekleri görevli daire veya kurul tarafından kabul edilmezse, işin esası hakkında ayrıca yazılı olarak düşünce bildirirler (İYUK md.18/5). İYUK'da delil tespiti ile ilgili konularda hüküm bulunmayan hususlarda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır (İYUK md.31).

Örneğin sit alanı ilan edilen bir yerde sit derecesinin düşürülmesi (1'den 2'ye veya 1'den 3'e ya da 1'den 3'e) veya sit derecesinin kaldırılmasına ilişkin karara karşı tek dilekçe ile açılan bir davada daha önce alanın sit olup olmadığının asliye hukuk mahkemesince tespitine yönelik dava açılabilir ve bu yöndeki kararı mahkemece son derece önemlidir. Ancak idari yargıda böyle bir tespit ancak dava açıldıktan sonra ve sadece delil tespiti şeklinde yapılabilir. Uygulamada bu konuda daha ziyade bilirkişi incelemesinden yararlanılmaktadır. Sonuçta, aynı konuda (bir alanın sit olup olmadığı) farklı mahkemelerce, farklı değerlendirmeler ortaya çıkabilmektedir.

Sonuçta, sadece dava açıldıktan sonra delil tespiti imkanının verilmesi veya bilirkişi yoluyla delil sağlanması yargılamanın uzamasına neden olabilir. Bu nedenle dava açılmadan tüm idari yargı yerlerinde de delil tespitine imkan verilmesinin kanımızca bir sakıncasının olmadığı, böylelikle delillerin kaybolmasının önlenebileceği ve yargılamanın hızlandırabileceği kanısındayız. Bu nedenle idari yargıda dava açılmadan delil tespitine ve ayrıca tespit davasına yer verilmemesi kanımızca eksiklik oluşturmaktadır¹²¹. Alman Hukukunda olduğu gibi tespit davasına yer verilmesi yararlı olabilecektir.

¹²¹ Dünyada İdari Yargı'nın Bugünü, Danıştay Yayın No: 60-B, Ank 2002, sh.8; Yine bu yönde bkz. **Oder Burak/Ayanoğlu** Taner, "Yorum ve Tespit Davaları", İdari Yargının Yeniden Yapılandırılması ve Karşılaştırmalı İdari Yargılama Usulü, Sempozyum, Ankara 11-12 Mayıs 2001, 133. Yıl, Ank 2003, sh. 105 vd.

D. HÜKMÜN TARAFLAR BAKIMINDAN ETKİSİ ve YARGILAMA GİDERLERİNİN DURUMU

Birden fazla şahsın ortak dilekçe ile dava açması halinde karar, davacıların hepsi hakkında aynı ve tek bir karar olarak verilir. Bir kaç hakkında davanın kabulü, diğerleri hakkında davanın reddi kararı verilemez.

Yeniden dava açılmaması halinde yargılama giderlerinin davacılar üzerinde bırakılacağı hususu mahkeme kararında yer almalıdır. Yargılama giderlerinden başta anlaşılması gerekenler; başvuru harcı, karar ve ilâm harcı, vekâlet suret harcı ile posta giderleridir¹²². *Hakta iştirak ve maddi olay veya hukuki sebeplerde birlik nedeniyle açılan davalarda yargılama giderlerine her bir davacı için ayrı ayrı hükmedilmemelidir. Ancak mahkeme yargılama giderlerinin nasıl paylaşılacağı konusunda karar verebilir (HUMK md.419).*

Davada farklı iddia ileri süren dava arkadaşı buna yaptığı giderden sorumlu olmalıdır. Diğer dava arkadaşları bu gideri ödemeye mahkum edilmemelidir. Kanun yollarına başvurmada da bu yola başvurmayan dava arkadaşı buna ilişkin giderlerden sorumlu tutulmamalıdır.

Yeni açılacak her bir dava için ayrı ayrı harç alınır¹²³. Çünkü, yeni bir dava söz konusu olup, bu dava ile eski davanın devamı söz konusu değildir.

¹²² Herhangi bir sebeple harcı veya posta ücreti verilmeden veya eksik harç veya posta ücreti ile dava açılmış olması halinde, otuz gün içinde harcın ve posta ücretinin verilmesi ve tamamlanması hususu daire başkanı veya görevlendireceği tetkik hakimi, mahkeme başkanı veya hakim tarafından ilgiliye tebliğ olunur. Tebligata rağmen gereği yerine getirilmediği takdirde bildirim aynı şekilde bir daha tekrarlanır. Harç veya posta ücreti süresi içinde verilmez veya tamamlanmazsa davanın açılmamış sayılmasına karar verilir ve davacıya tebliğ olunur.

Dava açıldıktan sonra posta ücretinde tebliğ işlemlerinin yapılmasını engelleyecek şekilde azalma olması halinde, otuz gün içinde posta ücretinin tamamlanması daire başkanı veya görevlendireceği tetkik hakimi, mahkeme başkanı veya hakim tarafından ilgiliye tebliğ olunur. Tebligata rağmen gereği yerine getirilmediği takdirde bildirim aynı şekilde bir daha tekrarlanır. Posta ücreti süresi içinde tamamlanmazsa dosyanın işlemde kaldırılmasına karar verilir. Bu kararın tebliği tarihinden başlayarak üç ay içinde, noksanı tamamlanmak suretiyle yeniden işleme konulması istenmediği takdirde davanın açılmamış sayılmasına karar verilir ve davacıya tebliğ olunur. Bu durumda tebligat re'sen genel bütçeden yapılır (İYUK md.6/4-6).

¹²³ Ankara İkinci İdare Mahkemesi, Esas No: 2000/683, Karar No: 2000/1398.

Dilekçe red kararında, artan posta ücretinin açılacak davada kullanılmasına, dava açılmaması durumunda istemi halinde davacıya iade edilmesine karar verilir. Tek dilekçe ile açılan davada hakkında bir karar verilmeyen yürütmenin durdurulması istemine ilişkin harç ile posta gideri avansından artan meblağın istemi halinde davacıya iadesine karar verilir. Esasen kanımızca mahkemece “istemi halinde” değil, doğrudan davacıya iade kararı verilmelidir.

Yargılama giderleri ile ilgili olarak ilamın icrası konusunda, İYUK md.28/1-2’ye göre tam yargı davaları hakkındaki kararların genel hükümler dairesinde infaz ve icrası istenebilir. Dolayısıyla genel hükümler dairesinde karar kesinleşmeden infaz ve icra edilemez. Yargılama gideri ve vekalet ücretinin tahsili için kararın anılan İYUK 28/1.maddesi uyarınca kesinleşmesi zorunludur¹²⁴.

IV. İPTAL ve TAM YARGI DAVASININ BİRLİKTE AÇILMASI (İYUK md.12)

İdari işlemde kaynaklanan hak ihlali nedeniyle iptal davası ile tam yargı davası birlikte açılabilir. Bu yolla hakkı ihlal edilen kişi, hem işlemin iptali ve hem de uğradığı haksızlığın giderilmesini talep etmektedir. Ancak bu ihtimalde kişinin ayrı ayrı dava açması da mümkündür. İYUK md.12’de “...ilgililer haklarını ihlal eden bir idari işlem dolayısıyla Danıştay’a ve idare ve vergi mahkemelerine ...iptal ve tam yargı davalarını birlikte açabilecekleri gibi...” hükmü yer almaktadır. Dolayısıyla aynı dilekçe ile birden fazla *dava* açılması mümkün hale getirilmiştir. Bu durumda esasen hukuki ve maddi tasarruf birbirine karışmaktadır¹²⁵. Örneğin hak ettiği halde yükseltilmesi yapılmayan kamu görevlisi her iki davayı birlikte açabilir. Bu durumda dava açma süresi, işlemin usulüne uygun tebliğinden itibaren başlar. Dolayısıyla zararı doğuran idari işleme karşı iptal davası açabilme süresi konusunda İYUK md.7-11 hükümleri uygulanacaktır¹²⁶. İptal davası için özel yasalarda

¹²⁴ Yargıtay, 12.HD., T. 25.2.2003, E. 2003/1113, K. 2003/3510; yine bkz. Yargıtay, 12.HD., T. 06.02.2001, E. 2001/1000, K. 2001/2081.

¹²⁵ Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, T. 14.04.1973, E. 1972/2, K. 1973/10 (yayımlanmamıştır). Bu konuda bkz. **Gözbüyük**, 270; **Candan**, 467.

¹²⁶ Öte yandan belirtelim ki, yıkım kararının davacıya tebliğ edilmesi ve sonrasında da yapının yıkılması, idari işlemin icrasıdır. Bu nedenle açılacak tam yargı davasının süresi,

genel dava açma süresinden (60 gün) daha kısa süreler öngörülmüş ve bu sürede iptal davası açılmayıp genel dava açma süresi içerisinde dava açılmışsa davanın idari işlemin iptaline dair kısmı süre aşımı nedeniyle incelenmeksizin reddedilecektir¹²⁷.

İptal ve tam yargı davasının birlikte açılması bağlamında idari kolluk faaliyetlerinde ön planda idari fiil görünmesine rağmen (ses ve müziğin belli bir saatten sonra zabıtaca men'i gibi) ortada idari zabıta talimatnamesi ve sözlü idari karara dayalı bir işlem ve hukuki tasarruf bulunmaktadır¹²⁸. Örneğin işyeri kapatma kararı alınması ve bunun sonucunda yapının mühürlenmesi ya da yıkım kararı alınması ve bu karara müteakip yıkma eyleminin yapılması gibi. Burada idari eylemin temelinde idari işlem bulunmaktadır. Memurun görevine son verilmesine ilişkin işlemin iptali ile bu nedenle özlük haklarının maddi tazminat olarak istemiyle açılan davada verilen dilekçe red kararı hukuka aykırıdır¹²⁹.

İYUK md.12 çerçevesinde davanın türüne göre idari yargı hakiminin vereceği karar ile ilgili muhtemel olasılıklar şunlardır;

- işlemin iptali ve işlemde doğan zararın tazmini,
- işlemin iptali ancak, tazminat isteminin reddi,
- iptal ve tazminat isteminin reddi,
- iptal isteminin reddi, ancak işlemde doğan zararın tazmini (özellikle kusursuz sorumluluk hallerinde)

Belirtelim ki, idari işlemin iptaline yönelik kısmının idari yargı yerince reddedilmesi, bu işlem nedeniyle açılan tam yargı davasının kabul edilmesine engel değildir.

işlemin icrası yani yapının yıkılması tarihinden itibaren İYUK md.12 hükümlerine göre hesaplanmalıdır. D.6D., T. 19.04.1994, E. 1994/454, K. 1994/1462 (yayımlanmamıştır).

¹²⁷ Kesin miktarı dava tarihinde belli olmayan zarar miktarı, ilamın veya yasa yollarına başvuru halinde bu başvuru hakkında verilen kararın tebliğini izleyen günden itibaren dava açma süresi içerisinde tam yargı davasına konu edilebilir. Bkz. D.5D., T. 23.05.1992, E. 1991/1075, K. 1992.3054, DD., S. 87, sh. 336; yine bkz. Candan, 467.

¹²⁸ **Duran** Lutfi, İdare Hukuku Meseleleri, İst., sh. 524 vd.

¹²⁹ D.10D., E. 88/1945, K. 89/2394, DD., S. 78-79, sh. 543.

SONUÇ

İYUK md.5’de sözü edilen “dilekçe”nin “dava dilekçesi” olduğu anlaşılabilirlikle birlikte, yine de tereddütlerin kaldırılması bakımından söz konusu ibarenin “aynı dilekçe ile dava açılması” yerine “aynı **dava** dilekçesi ile dava açılması” olarak değiştirilmesinin daha doğru olacağı kanısındayız. Dolayısıyla dilekçe hakkının kullanılmasına dair hükümler burada dikkate alınmayacaktır.

Aynı kişinin birden fazla işleme karşı dava açmasında işlemler arasında sebep-sonuç ilişkisinin olması esasen hukuki sebeplerde birliği zaten ortaya koymaktadır. Dolayısıyla yasal hükümde, ayrıca maddi veya hukuki birlikten söz edilmesi gereği yoktur.

İYUK, tek dilekçe ile dava açanların usul işlemleri bakımından hak veya menfaat arasında bir ayırım yapılmamak suretiyle “menfaati etkilenenler” ile “hakkı etkilenenler” aynı hükümlere tabi tutulmuştur. Kanımızca davacılar açısından bakıldığında, ana kural; gerek hak ihlali ve gerekse menfaat ihlali halinde ihtiyari dava arkadaşlığı hükümlerinin işletilmesidir. Burada hakkın niteliğine göre yapılan bir ayırımdan değil, hak arama özgürlüğünün idari yargıdaki yansımından söz edilmelidir. Lafzi yorum açısından bakıldığında da İYUK md.5/2 hükmü dikkatle okunduğunda “Birden fazla şahsın müşterek dilekçe ile dava açabilmesi...” denilmekte olup, “açabilme” teriminin yasa koyucu tarafından mecburi değil, ihtiyari dava arkadaşlığı kavramının esas alındığı, idari işlemlerin yargısal denetimi yolunun kolaylaştırılmasının hukuk devleti ilkesine de uygun olduğu, söylenebilir. Amaçsal (gai) yorum açısından bakıldığında, bu yaklaşımın davacıların da lehine olduğu açıktır. Kuralın istisnası olarak adi ortaklık, aile şirketi emvali veya miras şirketi ortaklarının ancak özel yasa hükümleri çerçevesinde zorunlu dava arkadaşı olabileceğidir.

Davalı taraf bakımından İYUK md.5’de özellikle birleşme işlem niteliğindeki işlemlerde birden çok idarenin olması durumunda bunların yargılama sürecindeki hak ve yetkileri ile dava arkadaşlığı konularının hüküm altına alınmadığı görülmektedir. Kanımızca davalı konumunda birden fazla idare varsa bunlar arasında mecburi dava arkadaşlığı söz konusudur. Çünkü dava konusu işlem veya eylemin yapılmasında ilgili idarelerin yasalarından kaynaklanan ve bunların uygulanması sonucu oluşan bir ortaklık ve birliktelik vardır. Yoksa Özel Hukuktaki gibi hak ortaklığı söz konusu değildir.

Diğer taraftan mevcut hüküm dikkate alındığında; maddi olay veya hukuki sebeplerin “benzer” olması tek dilekçe ile dava açılabilmesi için yeterli değildir. Çelişkili hükümlerin önlenmesi ve usul ekonomisi amacıyla “**benzer sebeplerin**” de tek dilekçe ile dava konusu yapılabilmesine yasal olarak imkan verilmesinin yerinde olacağı kanısındayız.

Tek dilekçe ile dava açmada yasada sadece idari işlem den söz edilmesine karşın, içtihatlar yoluyla söz konusu “idari işlem” deyiminin idari davaya konu olacak eylemleri de kapsadığı, ifade edilmiştir. Bu durum, idari eylemler bakımından yasada doğrudan veya dolaylı, açık veya örtülü (zımni) bir yasaklama olmadığı ve İdare Hukukunun bir *ıçtihat hukuku* olma özelliği ile açıklanabilirse de olması gerekenin (de lege feranda) yasa değişikliği yapılarak idari eylemlerin de açıkca kapsama dahil edilmesinin yararlı olacağı kanısındayız.

Tek dilekçe ile dava açma uygulaması bakımından da önem arz edebilen “haricen öğrenme” kimi Danıştay kararları ile idari yargılama usulünde kısmen uygulama alanı bulabilmektedir. İdare Hukukunun bir “ıçtihat” hukuku olduğu tartışmasız olmakla birlikte, haricen öğrenme konusunun içtihatlardan ziyade, açıkça “yasa” ile düzenlenmesi kanımızca gerekli ve zorunludur. Diğer taraftan belirtelim ki, 5728 s.Temel Ceza Kanunlarında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda¹³⁰ pek çok “idari nitelikli para cezası”, “idari para cezasına” dönüştürülmek suretiyle Kabahatler Kanunu kapsamına dahil edilmiş ve bu bağlamda kararlara itiraz bakımından -bizce isabetsiz olarak- adli yargı ve sulh ceza mahkemeleri görevli hale getirilmiştir. Bu yaklaşım, kabahatleri suç olmaktan çıkarma anlayışına (décriminalisation) aykırı olup, sonuç itibarıyla ceza mahkemeleri, idari yargının görevine dahil pek çok uyumsuzluğu da bünyesine alarak görevli hale getirilmiş ve bir şekilde birelkoşul idari işlem niteliğindeki parasal yaptırımların unsurlarını incelemek zorunda bırakılmıştır. Bunun ihtisaslaşma (specialité), adil yargılanma ve hukuk devleti ilkesi bağlamında düzeltilmesi gerekir. Yine bu noktada Anayasa md.125/1, c.1’de yer alan “İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır” hükmünün “...karşı **idari** yargı yolu açıktır” olarak değiştirilmesi hukuki sonuçları bakımından önemli ve gereklidir¹³¹. Ancak bu

¹³⁰ RG., T. 08.02.2008, S. 26781.

¹³¹ Yine bkz. **Yayla** Yıldızhan, “İdari Yargının İç Barışa ve Demokrasiye Katkısı”, 1. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, Birinci Kitap, İdari Yargı, 1-4 Mayıs 1990, Ank sh. 15 vd.;

yapılırken idari yargı mevzuatında ciddi değişiklikler de beraberinde yapılmalı ve özellikle idari yargıda duruşma ve delil sistemi de gözden geçirilerek mahkeme sayısı artırılarak uygulamada doğabilecek olası sorunların baştan önlenmesi sağlanmalıdır.

Tek dilekçe ile açılan davalarda kanun yollarına başvurmada Danıştay'ın bozma kararından sonra davaya bakan ilk derece mahkemesi bozma kararına uymuşsa, bu karar aleyhine yeniden süresi içerisinde Danıştay'ın ilgili dairesine temyiz yoluna başvurulabilir. Karar düzeltme yoluna da gidilebilir. Çünkü bozmadan sonra verilen karar yeni bir karardır. Ancak İYUK md.49/3'de mahkemenin yeniden karar vereceği hususu düzenlenmekle birlikte, sonrası, yani bu kararın temyiz edilip edilemeyeceği hususu açıkça düzenlenmemiştir. Sadece İYUK md.49/4'de ilk derece mahkemesinin ısrar kararına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Bu nedenle sözünü ettiğimiz eklemenin anılan İYUK md.49/3'ün sonuna yapılarak bozmaya uyma kararının temyiz edilebileceği ve karar düzeltme yoluna da gidilebileceğinin yasal hüküm altına alınmasında fayda bulunmaktadır.

Tek dilekçe ile açılan davalarda yargılama giderleri ile ilgili olarak ilamın icrası konusuna gelince, İYUK md.28/1-2'ye göre tam yargı davaları hakkındaki kararların genel hükümler dairesinde infaz ve icrası istenebilir. Dolayısıyla genel hükümler dairesinde karar kesinleşmeden infaz ve icra edilemez.

İdari yargıda tek dilekçe ile açılan davalar da dahil olmak üzere, yasada dava açılmadan önce delil tespiti imkanı öngörülmemiştir. Sadece dava açıldıktan sonra bu imkanın verilmesi yargılamanın uzamasına neden olabilmektedir. Bu nedenle dava açılmadan önce tüm idari yargı yerlerinde delil tespitine imkan verilmesinin kanımızca bir sakıncasının olmadığı, böylelikle yargılamanın hızlandırılabilmesi kanısındayız. Bu durum tek dilekçe ile açılan davalarda delil ibrazı bakımından da oldukça önem taşımaktadır. Diğer taraftan Alman İdari Yargılama Hukukunda olduğu gibi tespit davasına yer verilmesi yararlı olabilecektir.

AİHS uygulaması yönüyle bakıldığında, birey topluluklarının dava açmasında "menfaat ihlali" değil, "hak ihlali" aranmakta ve bu haklar da ancak AİHS veya Ek Protokollerde öngörülenlerden olmak zorundadır.

Ozansoy Cüneyt "Türk İdaresinin Sorumluluğunda Kamu Hukuku Erozyonu", 1. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, Birinci Kitap, İdari Yargı, 1-4 Mayıs 1990, Ank sh. 73 vd.

Dolayısıyla ülkemiz uygulamasıyla karşılaştırıldığında menfaat ihlalinin değil, sadece AİHS ve Ek Protokollerdeki hak veya özgürlüklerin dikkate alınması nedeniyle İYUK'a göre bu yönüyle daha dar bir yaklaşım sergilendiği söylenebilir. Diğer taraftan AİHS ve yargılamanın yenilenmesi nedeni de oluşturan (İYUK md. 53/1-ı) AİHM kararları dikkate alındığında *birey topluluklarına* tek dilekçe ile dava açma imkanının verilmesi, idarenin yargısal denetimini genişleterek hukuk devleti anlayışının yerleşmesine daha uygun bir yaklaşım olabilecektir.

